

Mäenpää Niina

Nomadinen integroiva kirjallisuuskatsaus syrjäytymisen diskursseista

Pro-gradu tutkielma
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Laaja-alaisen luokanopettajan koulutus
14.01.2022

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Nomadinen integroiva kirjallisuuskatsaus syrjäytymisen diskursseista (Niina Mäenpää)

Pro-gradu tutkielma, 46 sivua, 4 liitesivua

Tammikuu 2022

Tämän pro-gradun tutkielman aiheena ovat syrjäytymisen diskurssit ja tutkimusmenetelmänä on nomadinen integroiva kirjallisuuskatsaus. Kyseessä ei siis ole tyypillinen integroiva kirjallisuuskatsaus ja se näkyy eritoten tutkielman kirjoitustavassa. Nomadinen tutkimus on tyyliään kuljeskelevaa tutkimusta, joka ei pyri luomaan selkeitä alkujia tai loppuja, vaan keskittyy siihen, mitä havaitaan asioiden keskivaiheilla. Tämä ei tarkoita, etteikö nomadinen tutkimus olisi hyödyllistä, vaan päinvastoin se on omiaan luomaan niin uusia tutkimustarpeita kuin löytämään uusia näkökulmia (Kurki ym. 2016, s. 128).

Tutkimuksessa havaittiin monia diskursseja, jotka vaikuttivat niin siihen, miten syrjäytyneet nuoret nähdään kuin siihen, että millaisena maailma nähdään. Diskurssit, jotka tässä työssä käytiin läpi ovat: koulutuksen merkityksen diskurssi, terapisoitumisen diskurssi, työllistettävyyden diskurssi, aktiivisuuden diskurssi, osallisuuden diskurssi, epävarmuuden diskurssi, varhaisen puuttumisen diskurssi sekä elinikäisen oppimisen diskurssi. Lisäksi käsiteltiin terapeutisen vallan käsitettä, yhdessä terapisoitumisen diskurssin kanssa. Todettiin, että nämä diskurssit ovat osaksi varsin ristiriitaisia keskenään, mutta osa myös täydentää toisiaan. Toisiaan täydentävinä diskursseina voidaan pitää esimerkiksi terapisoitumisen sekä epävarmuuden diskurssia, joiden molempien huomattiin omalla tavallaan korostavan muun muassa yksilökeisyyttä.

Tutkimuksessa tutkittiin pääasiassa väitöskirjoja sekä artikkeleita koskien syrjäytymistä sekä syrjäytymisen diskursseja. Lisäksi osa lähteistä käsitteli koulutusta, huono-osaisuutta sekä ylisukupolvisuutta.

Avainsanat: Syrjäytyminen, diskurssi, nuorten syrjäytyminen, ohjaamot, nomadinen tutkimus, kirjallisuuskatsaus

University of Oulu

Faculty of Education

Nomadic integrated literature review about discourses in social exclusion (Niina Mäenpää)

Master's thesis, 46 pages, 4 appendices

January 2022

The subjects of this master's thesis are discourses in social exclusion and the method used was a nomadic integrated literature overview. This is not your typical integrated literature overview and it's shown mainly in the way this master's thesis has been written. Nomadic research could be described as a wandering style of research which doesn't include clear starting nor ending points but concentrates on what's in the middle of the issues that are being inspected. This doesn't mean that nomadic research would be nonprofitable, because on the contrary nomadic research is an excellent method to bring out new needs for research and fresh points of view (Kurki etc., 2016, p. 128).

In the study it was found that there are many discourses that affected both how marginalized young people are seen and how the world is seen. Discourses are reviewed in this master's thesis are the signification of education discourse, therapization discourse, employability discourse, activation discourse, uncertainty discourse, early intervention discourse and lifelong learning discourse. In addition to therapization discourse, therapeutic power was also included. It was noted that these discourses are in some cases quite contradictory to each other, but some also complement each other. Complementary discourses can be considered for example discourses of therapization and uncertainty because they both were found to put on emphasis on individualism in their own way.

Dissertations and articles about social exclusion and discourses about social exclusion were the main sources used in this master's thesis. In addition, some sources were about education, disadvantage and overgeneration.

Keywords: Exclusion, social exclusion, discourse, social exclusion in youth, guidance services, nomadic research, literature overview

Sisältö

1 Johdanto	5
2 Tutkimusmenetelmänä nomadinen integroiva kirjallisuuskatsaus	7
2.1 Integroiva kirjallisuuskatsaus	7
2.2 Nomadinen kuljeskeleva tutkimus.....	9
2.3 Mitä ”diskurssit” ovat ja miksi ne kiinnostavat?	10
2.4 Tutkimuskysymys.....	11
3 Syrjäytyminen sekä ylisukupolvinen huono-osaisuus	13
3.1 Pikaisia lääkekuureja ja individualismilla kollektiivisia ongelmia vastaan	13
3.2 Ylisukupolvinen huono-osaisuus.....	15
3.3 Ylisukupolvinen huono-osaisuus nuoruudessa	17
4 Koulutuksen merkityksen diskurssi	19
4.1 ”ei pojasta polvi parane” vs. ”parantaa kuin sika juoksuansa”	20
4.2 Koulutuksesta työelämään	22
5 Koulutusta, politiikkaa ja ohjausta	24
5.1 Ohjaamojen diskursseja sekä niiden ristiriitoja	24
5.1.1 ”Ole aktiivinen, mutta niin kuin me halutaan”	26
5.2 Yksilökeskeisyyden ongelma sekä terapisoitumisen diskurssi	27
5.2.1 <i>Terapeuttinen valta</i>	29
5.3 Epävarmuuden diskurssi; ”Sellaista se elämä vain on ja nuoruus eritotenkin”.....	30
5.4 Osallisuutta metsästämissä; osallisuuden diskurssi.....	32
6 Yhteenveto	34
6.1 Minkälaisia diskursseja syrjäytymisestä voidaan havaita?	34
6.1.1 <i>Koulutuksen merkityksen, elinikäisen oppimisen sekä työllistyvyyden diskurssi</i>	35
6.1.2 <i>Epävarmuuden sekä terapisoitumisen diskurssi</i>	36
6.1.3 <i>Aktivoinnin sekä osallisuuden diskurssi</i>	36
6.1.4 <i>Ylisukupolvinen huono-osaisuus sekä varhaisen puuttumisen diskurssi</i>	37
6.2 Mitä tämän pohjalta voidaan päätellä	38
7 Pohdinta	40
Lähteet	42

1 Johdanto

Syrjäytyminen on varsin monitasoinen ilmiö, joka jaksaa puhututtaa niin tutkijoita kuin mediakin aina säännöllisin väliajoin. Syrjäytymisestä puhuttaessa, keskustelu kääntyy usein koulupudokkaisuun, joka taas liittyy syrjäytymisen alakäsitteistä koulutukselliseen syrjäytymiseen. Kandidaatin työni käsitteli koulutuksellista syrjäytymistä ja keskityin siinä eritoten nuorten aikuisten korkeakoulusta syrjäytymiseen. Elämönhallinnan ongelmat vilahtavat myös usein syrjäytymiskeskusteluissa samassa yhteydessä esimerkiksi päihteiden käytön kanssa ja puhetta on myös ylisukupolvisesta huono-osaisuudesta, joka äkkiseltään kuulostaa hyvinkin lohduttomalta. Suomalainen hyvinvointi rakentuu pitkälti osaamisen ja sivistyksen varaan, joka tarkoittaa sitä, että koululla on suuri merkitys nuoren tulevaan elämään (Vilppola, 2007, s. 61). Tulevalle opettajalle tämä tähdentää ajatusta siitä, että kuinka iso vastuu koululla ja opettajalla on lapsen elämässä. Tämä oli ohjaavana tekijänä pro-gradu tutkielmani kohdalla ja syynä siihen, miksi päädyin tutkimaan syrjäytymistä ja siitä kirjoitettuja tutkimuksia.

Tässä pro-gradu tutkielmassa käsitellään kokoavasti *nuorten syrjäytymisen diskursseja*, joita tutkimani tekstit käsittelevät. Tämän lisäksi käsittelyssä ovat myös *syrjäytymisen ehkäisy*, *syrjäytymisen käsitteeseen liittyvä kritiikki*, *osallisuus*, *ylisukupolvinen huono-osaisuus* sekä *koulutuksen merkitys*. Koulutuksen merkitys otettiin käsittelyyn muun muassa siksi, että monessa tutkimuksessa koulutuksen ja sen piirissä pysymisen merkitys on nostettu kovinkin isosti esille esimerkiksi syrjäytymisen ehkäisyssä (Myrskylä 2012, Paananen ym. 2012 & Saari ym. 2020). Lisäksi tulen avaamaan *diskurssin* käsitettä. Tutkielman aihe lähti kumpuamaan teorian kautta ja mielenkiintoni ajautui pikkuhiljaa syrjäytymisen diskursseihin. Mielenkiintoni diskursseihin sai tukea myös siitä ajatuksesta, että diskurssit ovat kielellisiä tuotoksia ja prosesseja, joiden kautta ja joissa itsessään, yhteinen sosiaalinen todellisuus syntyy (Pynnönen, 2013, s. 9).

Jo tutkimukseni alkuvaiheilla olin tehnyt havainnon siitä, kuinka usein koulutus ja sen jatkuminen mainitaan syrjäytymistä koskevissa keskusteluissa. Koulutus yhdistetään yleensä nuoruuteen kuuluvana asiana, joten tämä toimii myös perusteluna tutkimukseni ikäryhmälle. Yksinkertaistettuna nuoruus on Nurmen (2014) mukaan ikävaihe, joka sisältää siirtymisen lapsuudesta aikuisuuteen ja nuoruus määrittää myös mahdollisesti pitkälle sen, millaista elämää elämme aikuisuudessa (Nurmi, 2014, s.17). Tästä huolimatta kyseessä ei ole mitenkään selkeä elämänvaihe, sillä nuoruus on osoittautunut hyvin monitasoiseksi sekä rajoiltaan epämää-

räiseksi. Vaikka juridinen aikuisuus saavutetaan jo 18-vuoden iässä, nuoruuden, joka katsotaan alkavan teini-ikästä, nähdään jatkuvan 29 ikävuoteen asti (Nuorisolaki 3§ 2016). Pidentynyt nuoruuden määritelmä johtuu esimerkiksi siitä, että nuorten koulutuspolut ovat pidentyneet. Pidentyneet koulupolutkin näyttävät kuvastavan sitä, että koulutusta pidetään yhä suuressa arvossa. Koulutuksen sanotaankin usein jopa toimivan niin sanotusti sosiaalisen nousun välineenä (Paananen, Ristikari, Merikukka, Rämö & Gissler, 2012; Saari ym., 2020).

Tämä pro-gradu tutkielma pyrkii toteuttamaan integroivaa kirjallisuuskatsausta tuottamalla keskusteluja aineistojen välillä nojaten nomadiseen tutkimukseen. Nomadinen tutkimus on eräänlaista kuljeskelevaa tutkimusta, joka esimerkiksi syrjäytymistä tutkiessa, painottaa yksilön kokemusten ymmärtämistä osana laajempaa yhteiskunnallista tilannetta sen sijaan, että se jäisi ja keskittyisi vaan yksilöön ja hänen puutteisiinsa (Kurki, Ikävalko & Brunila, 2016, s. 127). Nomadiselle lähestymistavalle on ominaista synnyttää keskusteluja aineistojen kesken sekä itse tutkijan näkyvyys on sallittua. Tämä oikeuttaa myös omien kokemusten pohdinnan liittämistä teoriaan. Tällainen tutkimus ei sitoudu niin sanotusti alkuun ja loppuun, vaan on kiinnostunut enemmänkin siitä, mitä alun ja lopun välimaastossa tapahtuu (Ikävalko & Kurki, 2014, s. 1).

2 Tutkimusmenetelmänä nomadinen integroiva kirjallisuuskatsaus

Kirjallisuuskatsaus nousi mielenkiintoisena mahdollisena tutkimusmetodinä jo tutkimukseni alkuvaiheessa, sillä huomasin että aiheestani on kirjoitettu paljon. Lisäksi mielenkiinto saada lähteet keskustelemaan keskenään ja löytää sitä kautta uusia ajatuksia ja tutkimustarpeita, syttyi minulle graduni yhdeksi päätavoitteiksi. Empiirisen työn huonoiksi puoliksi luetaan muun muassa yleistämiseen liittyvät ongelmat, kuten tutkittavien ryhmien pienuus sekä ajalliset rajoitukset tutkimuksen tekoon liittyen (Beale, Boland, Cherry & Dickson, 2017, s. 3). Näin tämän haasteeksi myös omassa tutkimuksessani sekä sen, että tutkimukseni kohdistuu hiukan herkälle alueelle, joka voisi vaikeuttaa ennestään esimerkiksi haastattelujen tekemistä ja haastateltavien etsintää. Myös iso haluni uppoutua kirjallisuuteen vaikutti tämän metodin suuresti valintaan, sillä uutta kirjallisuutta ilmestyi myös tämän tutkielman aikana, jolloin lähteiden määräkin kasvoi kasvamistaan. Rajausta kuitenkin onnistuttiin tekemään eikä aineistokaan paisunut liian suureksi.

Kirjallisuuskatsauksen vahvuutena voidaan nähdä se, että sen haasteisiin eivät kuulu esimerkiksi ne yleiset vaikeudet, jotka kuuluvat esimerkiksi haastattelujen järjestelemiseen ja kysymysten asetteluun, mutta toisaalta tämä voidaan nähdä myös heikkoutena (Beale ym., 2017, s. 3). Kirjallisuuskatsauksen muita huonoja puolia ovat Bealen ja kollegojen (2017, s. 5) mukaan esimerkiksi eristävyys, sillä tällaista tutkimusta tehdään yleensä yksin. Kuitenkin näin pandemian aikana, näen tämän myös etuna. Kirjallisuuskatsaus ei ole niin sanotusti helpompi vaihtoehto, vaan aina tällaisessakin tutkimuksessa piilee myös vaara, että vastauksia kysymyksiin ei löydykään (Beale ym., 2017, s. 16). Se oli mahdollista tässäkin tutkimuksessa, vaikka tutkimuskysymysten asettelussa pyrittiin olemaan huolellisia. Kirjallisuuskatsauksessa ei olla täysin vapaita esimerkiksi eettisyyden haasteista, sillä vaikka tutkimusten valinnassa oltaisiinkin huolellisia, on mahdollista, että osa aineistosta on osittain eettisyyttä haastavia (Beale ym., 2017, s. 18).

2.1 Integroiva kirjallisuuskatsaus

Olen valinnut progradu-tutkielmani metodiksi integroivan kirjallisuuskatsauksen, sillä tein kandidaatintyöni systemaattisena kirjallisuuskatsauksena ja näin ettei se ollut riittävä. Integroiva kirjallisuuskatsaus on nimittäin hieman systemaattista laajempi, sillä se ei seulo tutkittavaa aineistoa yhtä tarkasti kuin systemaattinen kirjallisuuskatsaus. Tämä mahdollistaakin integroivassa kirjallisuuskatsauksessa sen, että aiheesta mahdollisesti kerätä laajempi otos, unohtamatta

kuitenkaan integroivalle katsaukselle ominaista kriittistä tarkasteluotetta (Salminen, 2011, s.8; Salakari, 2020). Kriittisyys on myöskin integroivan katsauksen tärkein rajaveto narratiiviseen, eli kerronnalliseen kirjallisuuskatsaukseen, vaikka integroivassa katsauksessa on myös narratiivisuuden elementtejä (Salminen, 2011, s. 8). Integroivan kirjallisuuskatsauksen nähdään olevan hyvä tapa tuottaa tutkitusta kohteesta uutta tietoa, joka on yksi tutkielmani tavoitteista. Uuden tiedon löytäminen voi olla ehkä haasteellista, mutta jo uuden näkökulmankin löytäminen olisi hyvä saavutus. Pää tavoitteenani on kuitenkin nivoa yhteen jo kirjoitettua materiaalia, tiiviiksi ja helppolukuisiksi paketuksi, jota voi hyödyntää syrjäytymiseen ja sen diskursseihin liittyvässä tutkimuksessa.

Tutkimus sai varsinaisen kimmokkeen ja lopullisen suuntansa lähinnä teoriaosan kirjoittamisen kautta. Teoriaosan ollessa lähes valmis, aloin kerätä aineistoa pääasiassa internet tietokantojen kautta käyttäen Google Scholar:ia, sillä olen kokenut sen suhteellisen kaikkia tietokantoja koavaksi hakutyökaluksi. Lisäksi käytin myös ProQuest:ia sekä EBSCO:a. Kävin läpi monia artikkeleja sekä muutamia väitöskirjoja ja lopulta valitsin tähän progradu-tutkielmaan yhteensä 36 pituudeltaan vaihtelevaa tekstiä jotka käsittelivät niin koulutuksen merkitystä, syrjäytymistä ja syrjäytymisen diskursseja. Tekstejä haettiin muun muassa asiasanoilla: *syrjäytyminen, osallisuus, nuorten syrjäytyminen, koulutus, syrjäytymisen diskurssit, education, social exclusion, involvement, educational discourse, social exclusion discourses, social exclusion in youth*. Valikoitumiskriteereinä pidettiin asiayhteyttä, tekstien tieteellistä perustaa ja julkaisuvuosissa pyrittiin pysymään mahdollisuuksien mukaan noin kymmenen vuoden säteellä.

Kirjallisuuskatsaukselle on tarvetta etenkin siksi, että aiheittani koskevia tekstejä on ilmestynyt todella paljon ja luettavaa on runsaasti. Empiirisen tutkimuksen sijaan löysin itseni kahlaamasta läpi suurta määrää kirjallisuutta ja totesin, että mielenkiintoni on syvästi niissä kiinni ja halusin keskittyä pro-gradu tutkielmassani niiden esille tuomiseen. Integroivan kirjallisuuskatsauksen väljemmän lähteiden seulonnan vuoksi koen, että voin edetä kirjallisuudessa myös sen mukaan mihin teorian kautta ajatukseni kulkeutuvat. Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tehneenä aion käyttää hyväksi lähteiden seulonnan väljyyttä juuri tällä tavalla, koska siten koen, että mahdollisuus suurempaan otantaan on suurempi ja mahdollisesti myös tulokseni ovat rikkaammat. Systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa on toki myös puolensa juuri lähteiden tarkemman seulan takia, mutta integroiva kirjallisuuskatsaus tulee toivottavasti rikastuttamaan tekstiä kuitenkin unohtamatta kriittisyyttä. Kriittisyys integroivassa kirjallisuuskatsauksessa mahdollistaa Salmisen (2011, s. 8) mukaan tutkimusmateriaalin tiivistämisen vankaksi perustaksi tuleville tutkimuksille.

Pyrin löytämään tutkimukselleni mahdollisimman monipuolisia lähteitä. Artikkelit ja väitöskirjat ovat ykkössijalla, mutta en aio sulkea silmiäni muiltakin vaihtoehdoilta, kuten vaikka ajankohtaisilta lehtikirjoituksilta, jos ne palvelevat aihetta. Juha Saaren ja kollegoiden kirjoittama *Raskas perintö*, tulee esiintymään tutkielmassa paljon, sillä kyseinen väitöskirja on ollut isoin kimmokkeeni aiheenvalinnassa ja se on antanut myös paljon vinkkejä muihin lähteisiin tutustumiseen. Lähteiden yksi rajallisuus piilee niiden saatavuudessa. Olen jo nyt törmännyt lähteisiin, jotka otsikkonsa ja tiivistelmänsä mukaan ovat kiinnostavia ja aiheeseeni sopivia, mutta ne ovat maksumuurin tai muunlaisen esteen takana. Toisena rajoittavana tekijänä näen sen, että osista aiheista tai näkökulmasta ei välttämättä löydy tekstejä, vaikka pyrinkin käyttämään monenlaisia lähteitä. Kuitenkin on tärkeää, että sisältö ja näkökulma edes hiukan ovat samassa linjassa tutkimukseni kanssa.

2.2 Nomadinen kuljeskeleva tutkimus

Tutkimuksen annettiin kulkeutua suhteellisen vapaasti mutta kuitenkin aiheensisäiset rajoitteet pidettiin mielessä. Tällä varmistettiin tekstin johdonmukaisuus sekä se, että se toisi esiin kirjoittajan oman kehityksen. Teksti kulkee otsikoiden mukaisesti ja otsikot kuvastavat aineistosta löytyneitä niin sanottuja teemoja vaikkakin niiden muotoilussa on otettu hiukan taiteellisia vapauksia innoittamaan lukijaa kulkemaan eteenpäin tekstissä. Nomadisuus alkoi astua kuvaan jo tekstin alkuvaiheilla ja päätyikin sitten isommaksi osaksi tutkimusta integroivan kirjallisuuskatsauksen rinnalla. Tässä tekstissä läsnä oleva kuljeskeleva tutkimus, on ominainen piirre nomadiselle tutkimukselle, jonka ideana on luoda niin sanottuja rihmastoja tiedon sisällä (Kurki ym. 2016, s. 128). Nämä rihmastot tekevät tekstistä myös suhteellisen erilaisen, verraten perinteisempään tutkimustekstiin, jossa on selkeä alku ja loppu, ja jotka voidaan numeerisesti määrittellä ja osoittaa.

Nomadinen tutkimus on kokeilevaa ja se haastaa tutkijan auktoriteetin ja akateemisen tiedon ensisijaisuuden, vastustaen muun muassa valmiita päämääriä ja helposti kaupallistettavia tutkimustuloksia (Kurki ym. 2016, s. 129). Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö nomadinen tutkimus olisi hyödyllistä, sillä voidaan muun muassa pyrkiä paljastamaan merkityksiin liittyviä vallankäyttöjä ja lukemaan niitä uudestaan esimerkiksi marginaalisten ryhmien asemasta käsin sekä lisäksi voidaan avautua jopa tuntemattomille poluille keskiön ja marginaalin rajojen haastamisen kautta (Kurki ym. 2016, s. 128). Tällainen teorian kanssa kuljeskelu ja ajattelemisen, haas-

taa perinteisempiä laadullisia tutkijoita käyttämään teoriaa ajattelun välineenä saadakseen aikaan paljon monipuolisempia tulkintoja, joita ei saada aikaiseksi yksinkertaisilla teemoitteluilla eikä myöskään mekaanisen koodausanalyysien kautta (Jackson & Mazzei, 2012, s. 7–8).

Nomadisen tutkimuksen mukaisesti teksti sisältää tutkimustekstin lisäksi myös pohdintaa liittyen tutkijaan itseensä sekä keskusteluelementtiä tutkimusten välillä. Tutkimusmenetelmä luku on sijoitettu suoraan johdannon alle, jotta se toisi tiettyä kronologisuutta sekä selkeyttä tekstiin. Samasta syystä Jackson ja Mazzei (2012, s. 11) näkivät hyödylliseksi tuoda esiin haastateltaviensa tiivistetyn taustatarinan oman tutkimuksensa johdantoon, sillä vaikka taustatarinat eivät tuoneet kerättyyn aineistoon mitään uutta tai syventävää, se palveli tekstissä niin sanottuna ”sisäänheittäjänä” joka taustoitti tutkimuksen pohdiskelevaa otetta ja toi nähtäväksi sen, mikä ruokki tutkijoiden omaa pohdintaa.

2.3 Mitä ”diskurssit” ovat ja miksi ne kiinnostavat?

Diskursseja tulkitaan diskurssianalyysin avulla ja se on Pällin ja Lillqvistin (2020, s. 376) mukaan sopiva metodi silloin, kun halutaan saada tietoa ilmiön, käytännön tai asian kulttuurisesta tai yhteiskunnallisesta ymmärryksestä, jossa kieli toimii ymmärryksen tuottajana. Diskurssianalyysin sisäistäminen ei välttämättä ole Jokisen, Juhilan ja Suonisen (2016, s. 25) mukaan yksinkertaista, sillä siinä tarkastellaan sosiaalista todellisuutta hieman eri kannalta kuin tiedeessä ja arkielämässä yleensä on totuttu. Pro-gradututkijaksi ei kuitenkaan itse toteuta diskurssianalyysia, vaan toimii diskursseja kokoavana katsauksena käyttäen integroivan kirjallisuuskatsauksen metodia.

Diskurssi antaa terminä ymmärtää, että kyse on keskustelusta ja siitä, mitä ja millä tavalla sanotaan, mutta tosiasiallisesti diskurssissa on kyse myös paljon muustakin. Diskurssiin kuuluvat myös eleet, hiljaisuus, se mitä jätetään sanomatta, olemisen tavat, asenteet ja käyttäytymiskäytännöt (Foucault, 2014, s. 152; Helne, 2002, s. 20). Samalla diskurssit ovat myöskin voimakkaita vallan välineitä sekä voimasuhteiden luojia. Vastakkaiset diskurssit eivät kuitenkaan asetu taisteluun keskenään vain eriävien mielipiteiden tai erilaisen ajattelutavan takia, vaan diskurssit itsessään toimivat kontrollin, vallan, alistamisen, mukaan ottamisen ja poissulkemisen aseena itse taistelun ytimessä (Foucault, 2014, s. 152–153). Diskurssien vallasta kertoo myös se, että syrjäytymisdiskursseissa luodaan usein erilaisia positioita ja identiteettejä syrjäytyneille täytettäväksi (Helne, 2002, s. 33). Kuitenkin tutkittaessa vallan ja diskurssien välisiä suhteita, Jokinen ja Juhila (2016, s. 75) toteavat että valtaa ei analysoida esimerkiksi yksilön ominaisuutena vaan

kiinnostuksen kohteena on se, miten valtasuhteet rakentuvat sosiaalisissa käytännöissä. Tällä he tarkoittavat esimerkiksi sitä, että valtasuhteita pitäisi analysoida muun muassa sen kautta, että analysoidaan sitä, miten tietyt diskurssit saavat valta-aseman ja millaisia seurauksia näiden valta-asemassa olevien diskurssien käytöllä on ideologisesti (Jokinen & Juhila, 2016, s. 75).

Diskurssit konkreettisesti rakentavat kielen kautta sosiaalista todellisuuttamme, joten jo sen perusteella mielenkiintoni perehtyä esimerkiksi juuri syrjäytymistä koskeviin diskursseihin on varsin perusteltua ja jopa toivottavaa. Diskurssit voivat olla keskenään myös ristiriidassa yhden objektin sisällä, ja tämä on etenkin syrjäytymisen diskurssien välillä nähtävissä. Osasyynä tälle Helne (2002, s. 21) näkee etenkin sen, että syrjäytyminen käsitteenä on itsekin varsin kiistanalainen. Diskurssien murtamiseksi on käytettävä hyväksi niiden sisältämiä ristiriitoja, ja senkin vuoksi diskurssien tutkiminen on erittäin tärkeää, etenkin silloin, kun diskurssi on hegemonisessa eli hallitsevassa asemassa (Helne, 2002, s. 21). Tämä pro-gradu tutkielma toimii syrjäytymisen diskursseja avaavana työnä sekä teoriapohjana tuleville tutkimuksille.

2.4 Tutkimuskysymys

Tutkimuskysymys ehti muuttua muutaman kerran prosessin aikana, koska annoin tutkimuksen kehittyä rauhassa ja antaa niin sanotusti teorian viedä aiheenkehitystä eteenpäin. Teemana kuitenkin pidettiin syrjäytymiseen liittyvät diskurssit, koulutus, sosiaalinen syrjäytyminen sekä nuorten syrjäytyminen. Syrjäytymisestä on kirjoitettu paljon ja se on herättänyt keskustelua myös sosiaalisessa mediassa. Aikomuksena ei kuitenkaan ole sukeltaa mediakirjoitusten syövereihin, sillä sen kaltaisia tutkimuksia on tehty jo aiemmin ja halusin kahlata läpi enemmänkin tieteellisiä aineistoja. Puhe syrjäytymisestä ja sen eri vivahteista on näkyvillä myös näissä lähteissä, sillä jo tapa kuvata syrjäytymistä ja syrjäytyneitä, vaihtelee jonkin verran ja koen sen hyvin mielenkiintoisena. Yhteistä monissa lähteissä on kuitenkin niiden puhe koskien koulutusta ja sen merkitystä. Pitkän pohdiskelun kautta päädyttiin loppujen lopuksi yhteen tutkimuskysymykseen, joka on seuraava:

1. Minkälaisia diskursseja syrjäytymisestä voidaan havaita?

Kysymys kumpusi puhtaasti aineiston keruuni ajatusprosessista ja muotoutui täysin vapaasti, vaikka teeman sisällä pysyttiin tiukasti. Alun perin kysymyksiä oli kaksi, mutta toinen kysymys niin sanotusti kirjoitti itsensä ulos työstä, eikä täten enää ollut tarpeellinen tälle tutkielmalle.

Jäljelle jäänyt kysymys syntyi puhtaasta mielenkiinnosta syrjäytymisen diskursseihin, sillä monissa lähteissä niitä esiteltiin paljon. Motiivina on tuoda esille kaikki nämä diskurssit ja esitellä niitä tiivistetyssä muodossa, jotta ne avautuisivat myös paremmin lukijan tarkasteltavaksi. Lisäksi yhteenvedossa tullaan käymään läpi, mitä diskurssien kautta voidaan todeta maailmasta sekä syrjäytyneistä nuorista ja heidän positioistaan näissä diskursseissa.

3 Syrjäytyminen sekä ylisukupolvinen huono-osaisuus

Syrjäytymisestä sekä sen ehkäisystä on puhuttu valtakunnallisesti jo pitkän aikaa ja syrjäytymistä vastaan on kehitetty kaikenlaisia hankkeita, joiden tavoitteena on ollut tämän haitallisen ilmiön hallitseminen ja poistaminen. Kyseessä ei ole kuitenkaan yksiselitteinen ja helposti lähestyttävä asia. Syrjäytyminen itsessään on hyvin löysästi ja jopa huolimattomasti käytetty käsite, joka esimerkiksi Ruth Levitaksen (2004) mukaan, muuttaa merkitystään niin ajan myötä kuin yksilöiden pitämien puheiden, artikkelien sekä yleisten dokumenttien välillä (Levitas, 2004, s. 45). Samalla on tiedostettava, että syrjäytyneet yksilöt, eivät muodosta niin sanotusti homogeenistä yhtenäistä joukkoa, vaikka yhteneviä elämäkokemuksia ja samankaltaisia kehityskaariaakin voidaan havaita.

Kiinnostavaa on myös se, että syrjäytyneet edustavat Levitaksen (2004) mukaan niin sanotusti ongelmallisena nähtyä käytöstä tai elämäntapaa, joka nähdään normaalista poikkeavana (Levitas, 2004, s. 45–46). Tällaisena esimerkkinä voivat toimia muun muassa työttömyys sekä koulupudokkuus. Etenkin nuorten syrjäytymisestä puhuttaessa, keskustelujen kohteena ovat yleensä ne nuoret, jotka eivät kuulu työn tai koulutuksen piiriin. Tästä seuraa se, että syrjäytymisen ehkäisyn toimet rajautuvat yleensä yksilön takaisinkiinnittymiseen koulutuksen tai työn rakenteisiin (Mäkinen, 2016)

Syrjäytyminen on käsitteenä ongelmallinen Ruth Levitaksen (2004) mukaan esimerkiksi siksi, että sitä käytetään huolimattomasti ja sen merkitys vaihtelee niin ajan myötä kuin tutkimusten ja myös yksilöiden puheiden sekä artikkelien välillä (Levitas 2004, s. 45). Syrjäytyminen on kuitenkin noussut valtakunnallisesti merkittäväksi ongelmaksi, jota yritetään kuitenkin korjata eri tavoin. Syrjäytyneet eivät kuitenkaan yhdessä muodosta niin sanotusti homogeenistä joukkoa, vaikka osalla voikin olla samanlaisia elämäkokemuksia, jotka ovat johtaneet tilanteeseen, jota voidaan luonnehtia syrjäytymiseksi. Yhteiseksi voidaan nimittäin nähdä se, että syrjäytymisen johtaneet syyt, edustavat niin sanotusti ongelmallisena nähtyä käytöstä ja elämäntapaa (Levitas 2004, s. 45–46). Tämä olisi nähdäkseen otettava huomioon myös syrjäytymisen ehkäisyssä, sillä tämä merkitsee, että asiaan ei ole niin sanotusti vain yhtä toimivaa lääkettä.

3.1 Pikaisia lääkekuureja ja individualismilla kollektiivisia ongelmia vastaan

Syrjäytymiseen liittyen on perustettu erilaisia sitä ehkäiseviä ja ongelmaa korjaavia toimintaohjelmia sekä hankkeita, jotka toteutuvat yleensä erilaisten instituutioiden ja organisaatioiden

puitteissa ja joissa yhdistyvät yleensä kolmannen, julkisen sekä yksityisen sektorin toimijat (Brunila ym., 2019; Toiviainen, 2019). Näiden hankkeiden tavoitteena on saada yksilöt takaisin yhteiskunnan sisukseen, yleensä koulutuksen ja töihin palaamisen kautta. Tällainen näkökulma kaventaa syrjäytyneisyyden koskevan niitä, joilta puuttuu kiinnitys koulutuksen tai työn rakenteisiin jättäen kuitenkin huomiotta monimutkaisemmat tapaukset ja esimerkiksi kuulumattomuuden kontekstit (Mäkinen, 2016). Mitä tehdä esimerkiksi silloin, kun yksilö kokee vahvaa arvottomuuden tunnetta koulumaailmassa ja haluaa siirtyä työelämään mahdollisimman suoraa reittiä, ilman että joutuisi kohtaamaan kouluinstituution luomaa ”huono oppilas” -identiteettiä?

Brunilan ja kollegoiden (2019) mukaan laajemmat koulutuksen yhteiskunnalliset muutokset sekä poliittinen ohjaus heijastelevat sitä, että järjestelmien muokkaamiseen sekä rakenteiden korjaamiseen sijaan, tukitoimet keskittyvät yksilöiden muokkaamiseen. Tämä kuvastaa heidän mielestään ajallemme tyypillistä psykoemotionaalisia ongelmia sekä individualismia, eli yksilökeskeisyyttä, korostavaa mentaliteettia (Brunila ym., 2019, s. 5). Robin DiAngelo (2010) tuo esille artikkelissaan individualismin muun muassa rassististen toimintamallien ylläpitäjänä. Hänen mukaansa individualismi toimii muun muassa kriittisen ajattelun estävänä tekijänä, vahvistaen myös ajatusta henkilökohtaisesta objektiivisuudesta (DiAngelo, 2010). Palovaara (2008) puhuu myös kollektiivisten siteiden, kuten esimerkiksi elintärkeiden sosiaalisten yhteyksien murtumisesta, jota yksilöä ja individualismia korostava muutos on koulumaailmassa aiheuttanut. Lause: ”Onks pakko, jos ei halua?” kaikuu Palovaaran mukaan opettajien korviin nyt enemmän kuin koskaan (Palovaara, 2008, s. 69).

Puhuttaessa esimerkiksi nuorille suunnatuista tukijärjestelmistä, nuoret luokitellaan erilasiin kategorioihin Brunilan ja kollegojen (2019) osoittamalla tavalla. Heidän mukaansa tukijärjestelmät kategorisoivat asiakkaitaan muun muassa seksuaalisuuden, uskonnon, etnisyyden, terveyden, vammaisuuden, rodun, iän sekä sukupuolen perusteella vastakkaisiin hierarkkisiin kategorioihin (Brunila ym., 2019, s. 11). Määrittelyt toimivat niin sanotusti poliittisen ohjauksen sekä muun ohjatun toiminnan lähtökohtana, joka Brunilan ja kollegojen mukaan estää erottelujen tarkastelun esimerkiksi diskursiivisesti tuotettuina, ja ei täten pyri muuttamaan niitä. Brunila ja kollegat (2019, s. 12) käyttävät esimerkissään maahanmuuttajan statusta. Brunila ja kollegat (2019) toteavat että nimeäminen ja kategorisointi maahanmuuttajataustaiseksi, on hyvä esimerkki vastakkainasettelun tuottamista hierarkioista ja eroista. Heidän mukaansa tämä kategoria piirtää nuorista tukijärjestelmissä sekä laajemmissa keskusteluissa kuvan kotoutumis- ja integraatiotoimenpiteiden kohteina, joiden syrjäytymisen sekä marginalisoitumisen pelätään johtavan muun muassa kansantaloudellisiin ongelmiin sekä radikalisoitumiseen (Brunila ym.,

2019). Myös Riitaoja (2013) toteaa että monikulttuuriseksi tai maahanmuuttajaksi nimeäminen voi aiheuttaa toiseutta sekä ulkopuolisuutta kansallisissa kategorioissa, koulun rakenteissa sekä sosiaalisissa suhteissa.

3.2 Ylisukupolvinen huono-osaisuus

Mitä ylisukupolvisella huono-osaisuudella ylipäätään tarkoitetaan? Tiivistettynä kyse on vanhempien hyvinvoinnin ongelmien siirtymisestä tai jatkumisesta heidän lapsilleen (THL, 2021). Syy miksi ylisukupolvinen huono-osaisuus otettiin osaksi tätä tutkielmaa on, että näin sen hyödyllisenä lisäyksenä aiheen käsittelyssä. Ylisukupolvisuus esiintyi myöskin muissa tulevilla diskursseissa, joten sen avaaminen koettiin myös sen takia tarpeelliseksi. Vaikka huono-osaisuus on Suomessa harvemmin periytyvää ja jatkuvaa, kyseessä on silti huomiota kaipaava osa-alue (Saari ym., 2020). Kyse ei ole myöskään vain yksittäisten perheiden ongelmasta, vaan kyseessä on laajempi sosiaalinen ongelma, jolle on syytä antaa huomiota (THL, 2021). Sosiaalinen ongelma on Saaren ja kollegojen (2020, s. 47–50) mukaan syrjäytymisen termin kaltainen käsite, jonka merkitys vaihtuu sen mukaan, kuka termiä määrittelee, mutta heidän mukaansa vakiintuneet määrittelyt tapahtuvat yleensä kahden eri lähestymistavan kautta. Ensimmäisessä lähestymistavassa sosiaaliset ongelmat nähdään yhteiskunnallisena epäjärjestyksenä, jossa korostuu valta-aseman kautta tapahtuva määrittelyvalta sen suhteen, mikä nähdään ongelmallisena ja epäjärjestyksestä aiheuttavana asiana yhteiskunnassa.

Ylisukupolvisessa huono-osaisuudessa on kyse esimerkiksi köyhyyden periytymisestä, eikä se ole vain uskomus, vaan se on todettu olemassa olevaksi myös Suomessa makrotason tutkimuksissa. Tutkimuksissa on selvitetty, millaisia kytköksiä vanhempien elämänmahdollisuuksilla on nähdessä siihen, miten lapsen elämänmahdollisuudet kehittyvät (Saari, Eskelinen & Björklund, 2020, s.71). Köyhyys on Saaren ja kollegoiden (2020) mukaan yksi keskeisimmistä huono-osaisuuden ulottuvuuksista ja pitkittyneenä se heikentää yksilön elämää monella eri osa-alueella, ja se voi näyttäytyä jopa sosioekonomisina terveyseroina (Saari ym., 2020, s. 72–73). Ylisukupolvinen huono-osaisuus haastaa käsitystämme hyvinvointivaltioista, jossa olisi helppo turvautua ajatukseen siitä, että kaikilla olisi yhtäläiset mahdollisuudet elämässä. Näin ei kuitenkaan välttämättä ole.

Toisen lähestymistavan mukaan sosiaaliset ongelmat määrittyvät kotitalouksien ja yksilöiden elämänhallinnan ongelmiksi (Saari ym., 2020, s. 47–50). Saari ja kollegat (2020, s. 48–49) kui-

tenkin toteavat, että hyvinvointivaltion kohdalla kyse on loppukädessä siitä, mitä julkisen valan käyttäjät hallinnollisesti määrittelevät yhteiskuntatasoisiksi ongelmiksi. Myös Georg Walls (1990) on määritellyt sosiaalista ongelmaa. Hän toteaa, että yhteiskunta toimii niin sanotusti sosiaalisten ongelmien näyttämönä, areenana sekä ongelmanmäärittelyjen ”kielistudiona”. Sosiaaliset ongelmat ovat täten erottamattomassa yhteydessä määritelmiin, jotka riippuvat ongelmista olevista tiedoista, yhteiskunnallisista intresseistä, arvoista ja voimasuhteista. Kun tiedostaa tämän, voi todeta, ettei ole ihme, että ongelmat eivät ole vuosisatojen tai tuhansienkaan aikana poistuneet (Walls, 1990, s. 122).

Seuraavissa luvuissa tullaan palaamaan vielä siihen, että vanhempien työttömyys ja koulupudokkuus, ovat jollain tapaa periytyviä. Huomattavaa kuitenkin on, että esimerkiksi vanhempien työttömyys, ei työttömyyden ohella ennusta niinkään muuta huono-osaisuutta. Koulutuksellinen epäonnistuminekaan ei esimerkiksi välttämättä ole reitti työttömyyteen tai toimeentuloasiakkuuteen. Vanhempien toimeentuloasiakkuus Vauhkonen ja kollegoiden (2017) tutkimuksen mukaan ennustaa myös vahvasti lasten toimeentuloasiakkuuteen turvautumista eri elämänvaiheissa, mutta sekään yksinään ei omaa yksinään yhteyttä huono-osaisuuteen, vaikkakin sen yhteys myös lasten aikuisuuden huono-osaisuuteen on vahva. Kyse tuntuu olevan kasautuneesta huono-osaisuudesta sekä esimerkiksi työttömyyden, toimeentuloasiakkuuden ja taloudellisen niukkuuden pitkittymisestä (Vauhkonen ym. 2017; Saari ym. 2020). Saaren ja kollegoiden (2020) mukaan huono-osaisten perheissä varttuneita yhdistävät myös epävakaa kasvulosuhteet (esim. vanhempien mielenterveys ongelmat, päihteiden käyttö), turvattomuuden kokemukset ja traumat (Saari ym., 2020, s. 172–173). Sosiaalityöntekijät ovat sitä mieltä, että jos lapsen mallina toimii vain oman perheen todellisuus, niin hänen on vaikea nähdä muita mahdollisuuksia omassa tulevaisuudessaan, jolloin voidaan puhua niin sanotusti näköalattomuuden periytyvästä (Bützow & Yliruka, 2016, s. 28).

Puhuttaessa ylisukupolvinen huono-osaisuuden katkaisusta ja ehkäisystä, on tiedostettava, että kyseessä on monipolvinen prosessi, joka nivoutuu useisiin elämänvaiheisiin ja tapahtumiin, ja jonka juuret paikoittavat itsensä yleisesti lapsuuden, kouluiän ja nuoruuden elinolosuhteisiin sekä kokemuksiin (Saari ym., 2020, s. 172). Tämä puoltaa sosiaalityöntekijöiden mielipidettä siitä, että esimerkiksi huono-osaisien lapsiperheiden tuki pitäisi aloittaa jo varhaislapsuudesta lähtien esimerkiksi pyrkimällä vahvistamaan perheen sosiaalista pääomaa (Bützow & Yliruka, 2016, s. 28). Bützowin ja Ylirukan mukaan kulttuurisen ja sosiaalisen pääoman vahvistaminen

liittyy myös esimerkiksi kouluun ja päivähoitoon. He esimerkiksi puoltavat subjektiivisen päivähoito-oikeuden säilyttämistä huono-osaisuuden ehkäisyssä, sekä peräänkuuluttavat kouluja reagoimaan lapsen koulupoissaoloihin ajoissa (Bützow & Yliruka, 2016, s. 28).

3.3 Ylisukupolvinen huono-osaisuus nuoruudessa

Huono-osaisuus on tiukasti yhteydessä myös nuorten syrjäytymiseen ja tässäkin on pitkälti kyse huono-osaisuuden tai hyvinvointivajeiden kasautumisesta (THL, 2015; Karvonen & Kestilä, 2014). Nuoruuden osaksi nähdään yleensä oman elämän aloittaminen, itsenäisen arjen harjoittelu sekä muun muassa koulun loppuunsaattaminen. Tämä siirtymävaihe vaatii usein myös kodin antamaa sosiaalista sekä taloudellista tukea ja siksi on mahdollista, että haavoittuvaisista kodeista lähtevillä nuorilla tämä siirtymä on monin tavoin haasteellinen (Saari ym. 2020, s. 145). Huomattavaa kuitenkin on myös, että vaikka edeltävän valossa voisi tulkita, että ilman tukea, kotoa pois muuttaminen voi viivästyä, kotoa pois muuttaminen voi tapahtua myös täysi-ikäisyyden kynnyksellä tai ennen sitä. Saaren ja kollegoiden mukaan varhainen kotoa pois muuttaminen on yhteydessä huono-osaisuutta kuvaaviin tekijöihin (2020, s. 146)

Vaikka työttömyys, toimeentuloasiakkuus sekä kouluttomuus ovat useimmiten esillä nuorten huono-osaisuudesta sekä syrjäytymisuhasta puhuttaessa, niin nuorten itsensä mielestä yksinäisyys ja ulkopuolisuus ovat varteenotettavia huolia muiden terveyteen vaikuttavien tekijöiden kuten esimerkiksi masennuksen, ahdistuksen ja itsetuhoisuuden lisäksi (Karvonen & Kestilä, 2014, s. 173; Saari ym. 2020, s. 155). Pelkkä työn ja koulun ulkopuolella oleminen on useasti todettu olevan riittämätön tarkastelu puhuttaessa nuorten syrjäytymisestä, vaikka huono-osaisuudesta voikin joillain elämänosa-alueilla ollakin kyse. Tällöin voidaankin puhua, että kyse voisi olla myös sosiaalisesta huono-osaisuudesta, joka toistaiseksi on jäänyt ainakin valtiollisissa toimissa vähemmälle huomiolle (Karvonen & Kestilä, 2014, s. 173). Tähän saattaisi vaikuttaa se, että esimerkiksi juuri yksinäisyys koetaan vaikeasti ratkaistavaksi ongelmaksi jo sen vuoksi että kyseessä on subjektiivinen kokemus (Sinisalo-Juha, 2019, s. 8). Sama pätee myös osallisuudessa, jossa kyse on subjektiivisesta tuntemuksesta, joka tekee siitä vaikeasti tutkittavan.

Huono-osaisuus on kuitenkin loppupeleissä syrjäytymisen tavoin monitasoinen ilmiö, mutta vaikka nuoren elämä vaikuttaisi saaneen huonot lähtökohdat, on myös mahdollista, että tilanne kääntyy hyväksi. Seurantatutkimuksien mukaan myös riskitekijöiden ympäröimässä elinympäristössä nuoresta voi kasvaa kaikesta huolimatta tasapainoinen aikuinen (Rönkkä, 2014, s. 36).

Edellytyksenä selviytymiselle on Rönkän (2014) mukaan se, että nuoren kasvuympäristössä on tarpeeksi suojaavia tekijöitä, jotka rakentavat ja lujittavat nuoren selviytymiskykyisyyttä, joka voi kääntää kehityksen positiivisempaan suuntaan (Rönkkä, 2014, s. 36). Koulu on paikka, jossa lapset ja nuoret viettävät ison osan elämästään ja siksi näen, että koululla on jopa jonkinlainen vastuu lasten ja nuorten auttamisessa ja tukemisessa.

4 Koulutuksen merkityksen diskurssi

Jo tutkimukseni alkuvaiheilla olin tehnyt havainnon siitä, kuinka usein koulutus ja sen katkeamaton jatkuminen mainitaan syrjäytymistä koskevissa keskusteluissa. Koulutus yhdistetään tietenkin myös yleensä nuoruuteen kuuluvana asiana ja yksinkertaistettuna nuoruus on Nurmen (2014) mukaan ikävaihe, joka sisältää siirtymisen lapsuudesta aikuisuuteen ja nuoruus määrittää myös mahdollisesti pitkälle sen, millaista elämää elämme aikuisuudessa (Nurmi, 2014, s.17). Tästä huolimatta kyseessä ei ole mitenkään selkeä elämänvaihe, sillä nuoruus on hyvin monitasoinen sekä rajoiltaan epämääräinen. Vaikka juridinen aikuisuus saavutetaan jo 18-vuoden iässä, nuoruuden, joka katsotaan alkavan teini-ikästä, nähdään jatkuvan 30 ikävuoteen asti (Saari ym., 2020, s.144). Pidentynyt nuoruuden määritelmä johtuu esimerkiksi siitä, että nuorten koulutuspolut ovat pidentyneet. Koulutuksen merkitystä ei kuitenkaan pidä vähätellä, sillä sen rooli esimerkiksi syrjäytymisen ehkäisyssä on suuri ja se toimii myös niin sanotusti sosiaalisen nousun välineenä (Paananen, Ristikari, Merikukka, Rämö & Gissler, 2012; Saari ym., 2020).

Tutkimukseni kirjoitus prosessin alkamisen aikana eduskunta kaavaili uudistusta, jossa oppivelvollisuutta pidennettäisiin kestävämpään 18 ikävuoteen asti (Erkkilä, 2020). Uudistus tulisi ensikädessä koskemaan niitä 2005 syntyneitä nuoria, jotka päättävät perusopetuksen vuoden 2021 keväällä ja sen tarkoituksena olisi varmistaa, että jokainen nuori suorittaisi vähintään toisen asteen tutkinnon, perusopetuksen jälkeen (Erkkilä, 2020). Kyseinen uudistus astui voimaan tammikuussa 2021 ja sen tavoitteena on pakollisen toisen asteen koulutuksen lisäksi kaventaa oppimiseroja, nostaa koulutus- ja osaamistasoa kaikilla koulutusasteilla, kasvattaa yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa sekä lasten ja nuorten hyvinvointia (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2020). Saari ja kollegat (2020) toteavat että etenkin toisen asteen tutkinto on se osa koulutusta, joka määrittelee nuoruuden suuntaa sekä yksilön asemaa aikuiselämässä (Saari ym., 2020, s. 146). En kuitenkaan voi olla ajattelematta tämän uudistuksen mahdollisia varjopuolia, jotka potentiaalisesti voisivat liittyä esimerkiksi hätiköityihin päätöksiin kouluvalinnoissa sekä siitä seuraaviin keskeyttämislukujen mahdolliseen nousuun. Uudistuksessa kerrotaan myös, että mikäli nuori ei itse hakeudu toisen asteen koulutukseen, hänelle osoitetaan opiskelupaikka kunnan puolesta esimerkiksi valmentavasta koulutuksesta (TUVA) tai itsenäiseen elämään valmentavasta koulutuksesta (TELMA) (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2021).

Koulutus nähdään yksilön oikeutena, mutta koulutukseen osallistumisesta on myös tehty eräänlainen yksilön velvollisuus ja kasvaneet koulutusmahdollisuudet taas ovat korostaneet erilaisia

koulutusta koskevia sääntöjä sekä luoneet koulutuksesta pakollista (Komonen, 2001, s. 36). Samaan aikaan voidaan kuitenkin ironisesti todeta, että koulutus, edes korkeakoulukaan, ei välttämättä takaa yksilölle sujuvaa siirtymistä työelämään, mutta samalla koulutus on kuitenkin ehto työtehtävään hyväksymiselle (Komonen, 2001; Ursin, Rautopuro & Välimaa, 2011). Tutkintojen suorittaneiden määrät aiheuttavat Ursinin ja kollegojen (2011) mukaan tiukkoja kilpailutilanteita hakijoiden välillä, joka taas on tulosta siitä, että esimerkiksi korkeakoulussa opiskelu on tehty mahdolliseksi suuremmalle osalle ihmisistä (Ursin ym., 2011, s. 26).

Koulutuksesta pois ajautuminen on yksi syrjäyttävä tekijä sekä niin sanottu suden kuoppa nuoren elämässä. Saaren ja kollegojen (2020) haastatteluissa koulutuksesta ajaututtiin pois muun muassa opiskelumotivaation puutteen, muuttuneiden parisuhdetilanteiden, uupumuksen, yllättävän raskauden, sosiaalisten tilanteiden pelon ja kiusaamisen tai kiusatuksi joutumisen pelon vuoksi (Saari ym., 2020, s. 146–151). Koulutuksen puuttuessa tai sen ollessa vähäinen, seuraava uhka on yleensä haavoittuva asema työmarkkinoilla. Tämä tarkoittaa sitä, että työelämään kiinnittyminen on hyvin epävarmaa sillä tarvittavat kva­lifikaatiot puuttuvat. Olematon ja epävarma työelämä voivat tehdä elämästä kokonaisuudessaan epä­vakaata, josta voi seurata toimintakyvyn laskua sekä terveydellisiä ongelmia, jotka ovat aiheutuneet elämänhallinnan sekä arjen kaoottisuudesta (Saari ym., 2020, s. 151–152).

4.1 ”ei pojasta polvi parane” vs. ”parantaa kuin sika juoksuansa”

Koulutuksen merkityksen lisäksi näin tarpeelliseksi lähestyä myös ajatusta koulutuksen periyty­misestä. Saaren ja kollegojen (2020) teoksessa puhutaan koulutuksen sekä työmarkkinoidenkin periytyvyydestä muun muassa rationaalisen valinnan teoriaan nojaavan suhteellisen riski­version teorian kautta (Saari ym., 2020, s. 80). Kyseisen teorian mukaan nuoren koulutuspolut, ja jopa työmarkkina asema, määräytyvät vanhempien mukaan niin, että vanhemmat pyrkivät turvaamaan lapsilleen sellaisen yhteiskunnallisen sekä koulutuksellisen aseman, jonka he itse ovat saavuttaneet (Saari ym., 2020, s. 80). Tästä kaikuu nähdäkseni tuttuakin tutumpi sanonta ”ei pojasta polvi parane”, vaikkakin ideaalisti kuvittelisi, että jälkipolven haluttaisiin paranta­van perheen asemaa. Teorian mukaan heikompien sosioekonomisten sekä koulutuksellisten perheiden lapset eivät lähtökohtaisesti pyri korkeampiin yhteiskunnallisiin ja koulutuksellisiin asemiin, toisin kuin hyväosaisten perheiden lapset (Saari ym., 2020, s.80).

Koulutuksellisen aseman periytyvyys tuli esille myös Vauhkonen ja kollegojen (2017) artikkelissa, jossa tutkittiin sosiaalista huono-osaisuutta Suomessa. Tuloksista kävi ilmi, että esimerkiksi vanhempien koulupudokkuus ennusti koulupudokkuutta myös heidän lapsillaan (Vauhkonen, Kallio & Erola, 2017, s. 508). Vauhkonen ja kollegat (2017) selittävät ilmiötä sillä, että vaikutus saattaisi olla kulttuuristen resurssien puuttuminen vanhemmilta, jonka vuoksi vanhemmat eivät pysty tukemaan lapsensa koulunkäyntiä ja tämän lisäksi vanhemmat välittävät lapselleen asenteita ja arvoja, jotka eivät kannusta opiskelemaan (Vauhkonen ym., 2017, s. 508). Artikkelissa koulupudokkaiksi luokiteltiin ne vanhemmat, joista kumpikaan ei ollut suorittanut toisen asteen tutkintoa ja koulupudokkuutta mitattiin myös vanhempien korkeimman koulutuksen mukaan (Vauhkonen ym., 2017, s. 505).

Rytkösen (2015) tutkimuksessa puhuttiin harrastuneisuuden yhteydestä koulumenestykseen ja pohdittiin harrastuneisuuden mahdollistamisesta koulutuksen periytymisen ehkäisemiseksi (Rytkönen, 2015, s. 148). Tähän liittyi myös vanhempien strategisia kykyjä ohjata lastaan tietyille polulle, esimerkiksi lisäämään kielellisiä ja kognitiivisia taitojaan. Tällaista strategista toimintaa oli muun muassa lukemaan kannustaminen ja eritoten tietoisesti kehittävän kirjallisuuden tarjoaminen lapselle (Rytkönen, 2015, s. 149). Korkeammin koulutettujen perheiden vanhemmat omasivat tällaisia taitoja enemmän, kuin alemmin koulutetut vanhemmat. Alemmin koulutettujen perheiden lapset kertoivat haastatteluissa, etteivät mielestään olleet saaneet tietoja esimerkiksi erilaisista koulutusmahdollisuuksista, jotka he olisivat kokeneet olevan avuksi oman tulevaisuuden suunnittelussa (Rytkönen, 2015, s. 149). Korkeammin koulutettujen perheiden lapset kokivat koulutusvalinnat omikseen, joka osoittaa, ettei vanhempien tietämys välttämättä ohjaile liiakseen lastensa koulutusvalintoja, mutta se varmasti helpottaa suunnittelua ja valintojen tekemistä (Rytkönen, 2015, s. 149).

Tämä nosti Rytkösellä (2015, s. 149) kuin myös itselläni kysymyksen siitä, että millainen rooli sitten opinto-ohjauksella on koulutuksen nivelvaiheissa, jossa se suurimmaksi osaksi esiintyy, jos suurimmat eväät koulutusvalintoihin sekä asenteeseen saadaan kotoa omilta vanhemmilta? Nähdäkseni yksi ratkaisu tähän voisi olla opinto-ohjauksen intensiivisempi ote läpi koulutuspolun, jotta tällaisia eroja saataisiin kavennettua. Tämä tarkoittaisi varmasti opinto-ohjaajien vastuun lisäämistä mutta varmasti myös opinto-ohjaajien määrän lisääntymistä kouluissa sillä vastuun kasvu on suhteellisen merkittävä.

Omat vanhempani ovat kannustaneet minua ja nuorempaa sisarustani ahkerasti opin polulle, mutta samalla he ovat antaneet vapautta valintoihin esimerkiksi siitä, mille koulutusasteelle

pyrimme. Painotuksena kuitenkin, että jonkinlainen valinta on tehtävä eikä tyhjän päälle saa jäädä ilman suunnitelmaa. Isäni koulutustausta on yltenyt kansakouluun asti mutta äitini on korkeammin koulutettu, joka käy toteen myös Keskipetäjän ja Wittingin (2016) tutkimuksessa, jonka mukaan äidin koulutusaste siirtyy etenkin perheen tyttäreille (Keski-Petäjä & Witting, 2016). Äidistäni poiketen en ole päätenyt samalle alalle hänen kanssaan, mutta haluni koulutautua vaikuttaisi olevan jollain tapaa periytenyt. Hetken aikaa nuorempi sisarukseni oli samankaltaisella alalla äitini kanssa, mutta on tällä hetkellä vaihtamassa alaa ja pohtii lisäkouluttautumista.

4.2 Koulutuksesta työelämään

Koulutuksen vaikutukset vaikuttavat myös pitkälti siihen, millaiseksi työelämä muuntautuu. Kuten on jo todettu, koulutuksen vähäisyys tai sen puuttuminen kokonaan, voi aiheuttaa havoittuvan aseman yksilön työelämässä. Koulutason yhteydet ulottuvat työmarkkina-aseman lisäksi myös laajemmin taloudelliseen asemaan ja tämän vuoksi keskustelua koulutuksellisen aseman ylisukupolvisuudesta ei voida sivuuttaa tulevaisuuden työmarkkina-asemaa kartoittaessa (Saari ym., 2020, s. 81). Saaren ja kollegoiden (2020) mukaan, myös ammatillisissa asemissa on tietynlaista periytyvyyttä vaikkakin vaihtelevasti, sillä jotkut alat periytyvät varmemmin kuin toiset (Saari ym., 2020, s. 81). Voimakkaimmin periytyvät vanhemman ja lapsen sukupuolesta riippumatta yhteiskunnalliset- ja kasvatusalat sekä maa- ja metsätalousalat sillä erolla, että yhteiskunnalliset ja kasvatusalat siirtyvät yleensä korkeankoulutuksen periytymisen kautta, kun taas maa- ja metsätalousaloilla on kyse ammatin periytymisestä (Keski-Petäjä & Witting, 2016).

Vanhempien työttömyys vaikuttaisi myös olevan periytyvää, vaikka se ei ensisijaisesti ennusta huono-osaisuutta muilla elämän osa-alueilla. Vauhkonen ja kollegojen (2017) tutkimuksesta kävi selville, että työttömien lapsista tulee todennäköisemmin työttömiä riippumatta siitä, ovatko he suorittaneet esimerkiksi toisen asteen tutkinnon vai eivät (Vauhkonen ym., 2017, s. 508–509). Vauhkonen ja kollegat (2017) pohtivat, että syynä tälle saattaisi olla se, että työttömien lapset eivät näe vanhempiensa työttömyyden takia työttömyyttä leimaavana kuin muut (Vauhkonen ym., 2017, s. 509). Omassa perheessäni työttömyyttä on pidetty jonkinlaisena tabuna ja vaikka isäni koulutusaste jäikin vain kansakouluasteelle, työttömänä hän ei ole ollut päivääkään vaan on työskennellyt samassa työpaikassa, jossa hän aloitti 15-vuotiaana, jo yli 50

vuotta. Pätkätoidenkin sijaan on vahvasti suosittu pitkiä työsuhteita ja työssä kiinni pysymisen tärkeyttä on korostettu myös isosti.

Edeltävässä osiossa todettiin, että vanhemmilta saadut arvot ja asenteet saattavat ennustaa koulupudokkuutta ja sitä kautta esimerkiksi työttömyyttä. Asia ei kuitenkaan ole yksiselitteinen sillä saattaa olla, että kannustus on opiskelun sijasta siirretty nopeaan työllistymiseen (Vauhkonen ym., 2017, s. 503). Korkea koulutuskaan ei toimi enää välttämättä työelämää varmistavana tekijänä, mutta on silti vaadittava ominaisuus tietynlaisia töitä ja tehtäviä haettaessa (Vauhkonen ym., 2017; Ursin ym., 2011). Kuten tässä tutkimuksessa on jo ilmennyt, koulutus on ollut pitkien työsuhteiden sekä työssä kiinni pysymisen ohella arvostettua perheessäni, ja opiskelu on toiminut ainakin väliaikaisena syynä työstä irtautumiseen tai sen ulkopuolella olemiseen. Kuitenkin on muistettava, että ylisukupolvisen työttömyyden syyt ovat varsin moninaiset eikä sitä voida esimerkiksi jäljittää suoraan yksinomaan tietynlaisten arvojen ja asenteiden välittymiseen, perheen resurssien puutteisiin eikä myöskään rakenteellisiin tekijöihin (Saari ym. 2020, s. 83). Saari ja kollegat (2020, s. 83) täsmentävät, että kyse on tässäkin kohtaa niin sanotusti kasautuneista vaikutteista ympäristöstä, työmarkkina tilanteesta ja lapsuuden perheestä sekä laajempiin sosiaalisiin piireihin kytkeytyvistä toisiaan vahvistavista vaikutteista.

Nykyisin pitkät työsuhteet tuntuvat olevan harvinaisia ja vakituiset työsuhteet voivat jäädä haavekuviksi hyvistäkin taustoista lähteville yksilöille (Kylmäkoski, 2012, s. 7–8). Merja Kylmäkoski (2012) esittelee artikkelissaan nomadisen pätkätyön eetoksen, jossa tutkittavana ovat muualta Suomesta Lappiin matkustaneet matkailualan pätkätyöläiset. Artikkelin antaa suhteellisen valoisaa kuvaa siitä, millaista pätkätyö ja sen aiheuttama liikehdintä voivat olla myös positiivinen elämänvaihe. Kuitenkin on tiedostettava, että artikkelin kohderyhmä on varsin epätyypillinen, jonka Kylmäkoski (2012, s. 18) toteaa myös itse. Artikkelin haastateltavat nuoret, olivat hakeutuneet töihin Lapin matkakeskuksiin ja nauttivat työn haasteista, liikkuvuudesta sekä elämyksistä. Tärkeimpänä esimerkiksi korkean palkan sijaan, nähtiin työtehtävien mielekkyys sekä työssä viihtyminen (Kylmäkoski, 2012). Artikkelissa todetaan muun muassa myös, että pätkätoihin suhtautuminen on muuttunut vuosien saatossa ja että pätkätyöt eivät aina myöskään tarkoita alempia työtehtäviä, sillä niin kaupan kassa kuin toimitusjohtajakin, voivat olla pätkätyöläisiä (Kylmäkoski, 2012, s. 7).

5 Koulutusta, politiikkaa ja ohjausta

Poliittiset diskurssit ohjaavat monia nuoria auttavia tahoja sekä niin kutsuttuja ohjaamoja, joiden tarkoitus on saattaa nuori esimerkiksi koulun tai työn pariin. Euroopan komission suosituksista etenkin Nuorten työllisyysshanke sekä nuorisotakuun käyttöönoton suositus, ovat nähtävissä ohjaamopalveluiden taustalla (Mertanen, 2017, s. 22). Nuorisotakuu takaa muun muassa, että nuorelle tarjotaan opiskelu-, harjoittelu- tai työpaikka vähintään neljän kuukauden työttömyyden jälkeen, kun taas Nuorten työllisyyshanke on ESR:n rahoituksen kautta ohjattu hanke, jonka tavoitteena on ratkaista nuorten työttömyyttä ottaen huomioon nuorten yksilölliset tilanteet (Mertanen, 2017, s. 22).

5.1 Ohjaamojen diskursseja sekä niiden ristiriitoja

Mertanen (2017, s. 25) mukaan, ohjaamojen taustalla toimivat Euroopan unionin poliittisten ohjelmien diskurssit, tarjoavat nuorelle monenlaisia positioita, jotka ovat selkeästi ristiriidassa keskenään. Nämä positiot osoittavat hänen mukaansa nuoren olemaan taitojaan ja omaa itseään kehittävä aktiivinen toimija sekä samaan aikaan passiivinen toimenpiteiden kohteena oleva yksilö. Nämä diskurssit kulkevat nimillä *varhainen puuttuminen*, *aktivointi*, *elinikäinen oppiminen* sekä *työllistyvyys* ja näissä jokaisessa, syrjäytyneen nuoren positio on jokseenkin erilainen (Mertanen, 2017, s. 23–25). Seuraavaksi esittelen lyhyesti nämä Mertasen mainitsemat diskurssit, jotta ajatus ohjaamojen ristiriidoista näyttäytyvät selkeämmin ja esittelen niiden näkymistä myös muissa lähteissä.

Varhaisen puuttumisen diskurssi näkee syrjäytyneen nuoren passiivisena, jatkuvan riskin ja tarkkailun alaisena kohteena, jota tulee ohjata järjestelmästä toiseen (Mertanen, 2017, s. 23). Varhainen puuttuminen tai tunnistaminen on tullut esille myös monessa muussakin syrjäytymiseen liittyvissä keskusteluissa ja sitä pidetäänkin tärkeässä asemassa esimerkiksi syrjäytymisen vaarassa olevien nuorten kohdalla (esim. Linnankangas & Suikkanen, 2004; Sandberg, 2015; Sevänen, 2019). Varhainen puuttuminen nostettiin esille myös kevään 2019 eduskuntavaaleissa, jossa esimerkiksi Keskusta esitti Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssin kannustamana varhaista puuttumista nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi (Allianssi, 2019).

Aktivoinnin diskurssi on Mertanen (2017, s. 23–24) mukaan näkyvillä etenkin nuorten työllisyyttä edistävissä poliittisissa keskusteluissa ja tässä diskurssissa syrjäytynyt nuori on myöskin

ohjailun alainen, vaikkakin samanaikaisesti myös aktiivinen toimija, toisin kuin varhaisen puutumisen diskurssissa. Aktivointi tulee esille myös tulkinnoissa, joissa yhteiskunnan nähdään tarjoavan lukuisia moniaistisia tarjontoja sekä toimintaa, mutta joista syrjäytyneet eivät kiinnostu eivätkä halua osallistua niihin (Helne, 2002, s. 44). Esimerkkinä aktivoinnista voidaan pitää nuorisotakuuta, joka on hyvistä tarkoituksistaan ja ajatuksistaan huolimatta ensisijaisesti talous- ja työvoimapolitiittinen väline (Brunila & Mertanen, 2017). Brunilan ja Mertasen (2017) mukaan vaikka nuorisotakuun tuottamat projektit ovatkin onnistuneet tuottamaan työ- tai jatko-opintopaikkoja jollekin osalle nuorista, kyse ei ole kuitenkaan laajempien yhteiskunnallisten ongelmia ratkaisevasta tekijästä. Nuorisotakuu voi myös päätyä tuottamaan itse ongelmaa, jota sillä pyritään ratkaista, sillä yksilö voi ajautua lyhytkestoisten koulutusprojektien muodostamaan kierteseen, josta yksilö ei pidemmällä tähtäimellä hyödy ollenkaan (Brunila & Mertanen, 2017).

Elinikäinen oppiminen on ollut kantavana teemana luokanopettajaopinnoissani sekä myös henkilökohtaisena ironisenakin kannusteena allekirjoittajan uudelleen koulutautumisen kohdalla. Ironisuuden voinee nähdä esimerkiksi siitä, että elinikäinen oppiminen nojaa käsitykseen siitä, että työelämän pirstaleisuus ja epävarmuus, suorastaan pakottaa ihmisen päivittämään osaamistaan jatkuvasti (Mertanen, 2017, s. 24). Elinikäinen oppimisen diskurssi näkee syrjäytyneen nuoren aktiivisena koulutukseen hakeutujana, joka sujuvasti siirtyy tarvittaessa koulutuksesta toiseen, mikäli jo saavutettu osaaminen ei riitä työllistymiseen (Mertanen, 2017, s. 24). Tämä on muun muassa taustalla myös omalla kohdallani, vaikka muitakin syitä on liuta. Nuorisotakuu näyttäytyy myös tässä diskurssissa, jossa se korostuu etenkin ohjausta antavana sekä kannustavana tahona. On kuitenkin huomioitava, että vastuu hyödyn saamisesta on kuitenkin itse teki-jällä eli tässä kohtaa syrjäytyneellä nuorella (Mertanen, 2017; Brunila & Mertanen, 2017; Fejes, 2010, s.17). Fejes (2010) puhuu artikkelissaan myöskin elinikäisen oppimisen lisäksi työllisty-vyydestä, joka voidaan hänen mukaansa nähdä elinikäisen oppimisen kumppanina.

Työllistyvyyden diskurssissa on kyse nimensä mukaisesti nuorten työllisyyden lisäämisestä. Tämän diskurssin rooli syrjäytyneelle nuorelle on aktiivinen omien taitojensa ja kykyjensä pa-rantaja, jolla on kuitenkin oma vastuu työnsaannistaan ja siitä, kuinka työllistettäväksi hän pys-tyy itsensä muovaamaan (Mertanen, 2017, s. 24–25). Fejes (2010) puhuu työllistyvyydestä ter-millä *employability*, joka kääntyy suomeksi *työllistettävyyys*, mutta joka työllistyvyyden tavoin on vallannut alaa niin koulutuksen kuin työmarkkinoidenkin kentillä. Hän yhdistää pohdin-taansa myös elinikäisen oppimisen diskurssin todeten, että keskeistä näille kahdelle diskurssille on tietynlainen joustavuus sekä mukautuvuus. Huomioitavaa on myös se, että yksilö on itse

vastuussa omasta työllistettävyydestään kuitenkin unohtamatta, että valtio ja kunta ovat jälkikädessä velvoitettuja mahdollistamaan työn saamiseen tarvittavat resurssit (Fejes, 2010, s. 17).

Huomionarvoista näissä diskursseissa on, kuinka ne tarjoavat syrjäytyneille nuorille samaan aikaan varsin eriäviä positioita keskenään. Mertanen (2017, s. 25) toteaa, että tarjottu positio on samanaikaisesti sekä passiivinen, toimenpiteiden kohteena oleva positio, että aktiivinen omaa itseä sekä taitojaan kehittävä positio. Samanaikaisesti nousee käsitys myös paikallisuudesta ja sen vaikutuksista. Mertanen (2017, s. 25) mainitseekin että suuret alueelliset erot ja niiden tuottamat ongelmat, jäävät usein unholaan, vaikka niiden vaikutukset tulisi myöskin tiedostaa ohjaavissa palveluissa. Sosiaalisten verkostojen eriytymistä paikallisessa kontekstissa tutkinut Veli-Matti Salminen (2012) havaitsi tutkimuksessaan paikallisuuden vaikuttavan joiltain osin esimerkiksi merkittävien suhteiden luomiseen. Vaikutus liittyy hänen mukaansa muun muassa fyysiseen etäisyyteen suuremmista kaupungeista, sekä julkisten ja instituutionaalisten ratkaisujen saatavuuteen (Salminen, 2012, s. 118).

5.1.1 ”Ole aktiivinen, mutta niin kuin me halutaan”

Aktiivisuus on ohjaamoissa, kuten edellä on mainittu, hyvinkin läsnä oleva käsite ja johon nuoria ja yleisesti muitakin ihmisiä ohjataan. Tämä on sinänsä perusteltua sillä yksilön aktiivisuus sekä toimintakyky, ovat myös sidonnaisia verkostojen ja merkityksellisten suhteiden luomisessa ja Salminen (2012, s. 118) toteaa, että verkostot kasautuvatkin usein kaikista toimintakykyisempien harteille. Mikä onkaan tilanne silloin, jos toimintakyky ei olekaan se mitä yhteiskunnassa toimiminen vaatii? Tämä sisältää nähdäkseni käsityksen myös siitä, millainen aktiivisuus on haluttua ja toivottavaa. Mertanen (2017, s. 24) nostaa esille, että tietynlainen viranomaisjärjestelmään sopiva aktiivisuus, on yleensä se mikä nähdään nuoren kannalta hyväksi asiaksi tiedostaen myös sen, että esimerkiksi omaehtoinen opiskelu tai harrastus saattaa pahimmassa tapauksessa jopa haitata, esimerkiksi työttömyysturvan tai sosiaaliturvan hakemista.

Aktiivisen sosiaalipolitiikan näkökulmasta, aktivointi on pääasiassa keskittynyt muovaamaan työelämäkelpoisia yksilöitä, jotka aktiivisesti pyrkivät siirtymään sosiaalietuuksien piiristä ansiotyöhön, käyttäen sanktioita ja vastikkeita (Julkunen, 2013, s. 34–36). Varsinaisesti sosiaalipolitiikan uudistuspyrkimysten tunnuksiksi aktiivisuus nostettiin 1990-luvulla ja vaikka kannustinpuhe on ollut aktivointidiskurssia painavampaa, Julkusen (2013, s. 38–39) mukaan aktii-

visuudesta on tullut kansainvälinen avainkäsite, jonka voidaan nähdä yhdistävän sosiaalipoliitiikan uudelleenajattelun sekä paradigman muutoksen ja aktivointia voidaankin pitää niin sanottuna monien ideologioiden ja ideoiden hybridinä. Julkunen (2013, s. 39–40) esittää tulkinnan jossa muun muassa mielenterveyspotilaiden ja uupuneiden kuntoutuksessa, aktiivisuus voidaan käsittää laajemmin hyväksytyksi toiminnallisuudeksi, jolloin esimerkiksi oman arjen ylläpito, on *väliaikaisesti hyväksyttävä* tavoite, johon aktivoinnilla pyritään. Tästäkin huolimatta, varsinaisena tavoitteena säilyy virallisille avoimille työmarkkinoille sijoittuminen, eli palaaminen yhteiskunnan tuottavaksi jäseneksi (Julkunen, 2013, s. 39–40). Aktivoinnin näkökulmasta voidaan myös todeta, että yksilön toimintakyky tai joissain yhteyksissä työkyky, on keskeisenä pidetty asia (Saikku, 2013, s. 120). Tästä näkökulmasta Saikun (2013, s. 120–121) mukaan, aktivoinnin pitäisi myöskin tukea sekä arvioida yksilön työ- ja toimintakykyä, sillä ne ovat myös keskeisiä taloudellisia etuuksia ja palveluja määriteltäessä. Aktivointi voidaan esimerkiksi katkaista joko väliaikaisesti tai jopa pysyvästi, jos yksilö siirtyy työkyvyttömyysetuuden piiriin (Saikku, 2013, s. 142).

Palatakseni otsikkoon, ”ole aktiivinen mutta niin kuin me halutaan”, haluan tuoda esille vielä sen, että aktivoinnissa piilee tietynlainen otsikossakin kuvattu paradoksi. Aktivoinnin lopputuote on harvemmin etukäteen tiedettävissä ja Tuija Kotiranta (2008, s. 134) ilmaiseekin että kärjistäen voidaan sanoa ohjauksen ja aktivoinnin olevan jopa tarpeettomia, jos tietäisimme mikä esimerkiksi aktivointisuunnitelman lopputulema on. Totuus on, että emme tiedä, ja koska aktivoinnilla pyritään vaikuttamaan tahdolliseen toimintaan, on selvää, että yksilön tahto ja intentiot voivat ja tulevat muuttumaan prosessin aikana (Kotiranta, 2008). Aktivoinnin paradoksi on erittäin mielenkiintoinen ja nähdäkseni myös tärkeä ymmärtää, sillä opettajanakin meitä on kannustettu aktivoimaan oppilaita esimerkiksi tuntiaktiivisuuteen. Tietenkin esimerkiksi juuri tuntiaktiivisuuden tavoittelu, voi olla myös kevytmielisenpää, mutta koen silti aktivoinnin pohdintaa vaativana käsitteenä, sillä siihen sisältyy aina esimerkiksi se, millaista aktiivisuutta halutaan synnyttää.

5.2 Yksilökeskeisyyden ongelma sekä terapisoitumisen diskurssi

Nykyajalle tyypillinen yksilökeskeisyys on läsnä myöskin niin sanotussa terapisoitumisen (engl. *therapisation*) diskurssissa, joka ajaa takaa sitä, että ongelmamme johtuvat meistä itsestämme ja omista heikkouksistamme. Mertasen (2020, s. 36) mukaan puhuttaessa esimerkiksi

nuorten työttömyydestä, terapisoitumisen diskurssi tarjoaa näkökulmaa, jossa nuorten työttömyyden syynä olisivat nuorten psykologiset puutteet. Kuitenkin tässä välissä, on Thompsonin (2011, s. 789–799) mukaan hyödyllistä tehdä rajanveto yksilökeskeisyyden eri luonteiden välillä. Yksilökeskeisyys voidaan hänen mukaansa nähdä myöhäisen modernismin rakenteellisenä, kritikoivana prosessina sekä myös pintapuolisena metodina, jolloin yksilökeskeisyyttä käytetään ratkaisuna sosiaaliseen epätasapainoon.

Jälkimmäisenä mainittu on Thompsonin (2011, s. 787) mukaan aiheuttanut muun muassa sen, että yksilökeskeisyyden arvot ovat niin sanotusti hämärtäneet kollektiivisia lähestymistapoja puuttua esimerkiksi yhteisöllisen tason rakenteellisiin ongelmiin. Saman ovat todenneet myös Brunila ja kollegat (2019, s. 7) olevansa myös samaa mieltä siitä, että yksilöityneet tukijärjestelmät asettavat myös velvollisuuden oman tilanteensa muuttamisesta nuorelle itselleen. Täten päätös esimerkiksi menestyksestä tai epäonnistumisesta, jää nuoren omille harteille tukitoimista huolimatta, sillä nuoren pitäisi itse olla tietoinen omista tarpeistaan sekä kehitettävistä osa-alueistaan ja ”puutteistaan” (Thompson, 2011, s. 787; Mertanen, 2020, s. 68). Samalla tässä voidaan löytää samoja piirteitä, joita on havaittavissa työllistyvyyden sekä elinikäisen oppimisen diskursseista, joissa yksilöllä on taito hallita omaa elämäänsä ja aktiivinen rooli itsensä kehittäjänä esimerkiksi työelämän niin vaatiessa (Mertanen, 2017, s. 24–25). Huomattavaa on, että kehityksen tarve ei välttämättä tule sisäisenä toimintana ja haluna, vaan se osoitetaan ulkoapäin, pirstaleisen sekä epävakaiden työmarkkinoiden kautta.

Mertanen (2020) puhuu terapisoitumisen diskurssista yhdessä työllistyvyyden sekä epävarmuuden diskurssin kanssa. Hänen mukaansa nämä diskurssit keskenään luottavat ajatukseen tietynlaisesta täydellisestä yksilöstä, joka koulututtautuu, työllistyy ja on näin yhteiskunnan tuottava jäsen. Tähän päästäkseen, on yksilön kuitenkin omattava riittävät taidot ja niiden lisäksi pysyttävä tunnistamaan, nimeämään, tarkkailemaan sekä kontrolloimaan omaa psykologista tilanettaan sekä omia tunteitaan (Mertanen, 2020, s. 68). Samaan aikaan epävarmuuden diskurssi, jota voidaan käyttää kuvaamaan työmarkkinoita, saa bensaa liekkeihinsä terapisoitumisen sekä työllistyvyyden diskursseista nojaamalla muun muassa siihen ajatukseen, että työmarkkinoiden epävarmuus johtuu niin nuoren omista puutteista kuin myös maailmantilanteesta (Mertanen, 2020, s. 68). Epävarmuus tuntuukin leimaavan nuoruutta, työelämää sekä nuoria itsessään ja siksi heidät koetaan ohjausta tarvitseviksi. Epävarmuus myös tunnutaan hyväksyvän ja todetaan kuuluvan osaksi nuoruutta sekä työelämää, eikä tämänkaltaisen diskurssin olemassaoloa tarvitse edes kyseenalaistaa. Tavoitteena kuitenkin voisi olla epävarmuuden poistaminen, mutta se saattaa olla jopa mahdotonta alati muuttuvassa maailmassa.

5.2.1 Terapeuttinen valta

Terapeuttinen valta kulkee käsikädessä terapisoitumisen diskurssin kanssa ja on myös kuvaava termi terapisoitumisen ilmiölle. Terapeuttinen valta kuvastaa sitä, kun terapeuttinen kieli löytää tiensä muihin elämänosa-alueisiin kääntäen katseen yksilöihin sekä heidän ongelmiinsa sillä aikaa, kun ongelmia tuottava rakenne yhteiskunnassa jatkaa olemassaoloaan ja kasvuaan. Terapeuttinen valta niin sanotusti naamioi yhteisen sosiaalisen todellisuutemme monimutkaiseksi verkostoksi, joka on paloitetu pienempiin hallittavampiin osiin ja jonka keskiössä toimivat instituutiot, järjestelmät sekä psykiatrilla, terapeuttilla ja psykologilla tietoa käyttävät asiantuntijat (Brunila & Mäkelä, 2021, s. 155–156). Tässäkään tosin ei ole kyse kuitenkaan mistään yksinkertaisesta yksittäisestä keskuksista, vaan se muodostuu Brunilan, Harnin, Saaren sekä Ylöstalon (2021, s. 28) mukaan useista risteävistä sommitelmista, jotka voivat yhtä aikaa ristiriidassa keskenään jättäen myös jotain toimintaa täysin näkymättömiin katvealueelle.

Uudesta ilmiöstä ei suinkaan ole kyse, vaan terapeuttinen valta on ollut maailmankartalla jo hyvän tovin. Brunila ja Mäkelä (2021, s. 166) vertaavat esimerkiksi etsivää nuorisotyötä 1800-luvulla huonosti käyttäytyville ja levottomille työväenluokanuorille järjestettyjä työpajoja ja kouluja. Tuolloin nuoria yritettiin koulutuksellisia, hygieenisterveydellisiä ja psykologisia keinoja käyttämällä niin sanotusti ”*saada ruotuun*”. Samantyyppinen pyrkimys löytyy Brunilan ja kollegoiden mukaan myös nykyisistä etsivän nuorisotyöstä sekä työpajoista, vaikkakin selkeämmin kultivoiden käyttäytymistä kohti työllistettävyyttä sekä niin sanottua talkoohenkisyttä (Brunila ym., 2021, s. 166).

Yksilökeskeisyys on myös yksi terapeuttisen vallan keskeisistä teemoista sillä se korostaa ihmisen ainutlaatuisuutta, yksilön omia toiveita ja tavoitteita sukeltaen kuitenkin myös syvälle siihen miten yksilö ohjaa ja ymmärtää itseään (Brunila, Harni, Saari & Ylöstalo, 2021B, s. 337). Syvyyksiin tähdätään psykologista sanastoa käyttämällä, jolloin tarkastelu ohjataan esimerkiksi ihmisen ”psykkeeseen” jonka kautta etsitään perusteluja ja syitä ongelmille omasta itsestä, jotka korjaamalla yksilölle luodaan mahdollisuus muuttua autonomiseksi yksilölliseksi subjektiksi, jonka on tarkoitus päästä osaksi työmarkkinoita (Brunila & Mäkelä, 2021, s. 169).

Terapeuttisen vallan käsite ei kuitenkaan sisällä kritiikkiä koskien tukipalveluihin tai avun äärelle hakeutuvia, mutta se herättää ajattelemaan, että syy avun äärelle hakeutumisessa ei välttämättä ole yksilössä, vaan ympäröivän maailman rakenteissa. Esimerkiksi karrikoidusti, työ- tai koulupaikkojen saatavuus ei lisäännä sillä, että yksilön asennetta muokataan myönteisemmäksi. Tällä voi tietenkin olla vaikutusta yksilön henkilökohtaiseen elämään kuten vaikka jaksamisen

sekä toiveikkouden lisäämisessä, mutta se ei muuta yhteiskunnan tilannetta (Brunila & Mäkelä, 2021, s. 160–161). Nuorten tukipalveluissa terapeutti valta esittäytyy muun muassa niin kutsuttuna julmana optimismina, joka sisältää lupauksia esimerkiksi työllistymisestä, mutta johon yhteiskunta ei kuitenkaan pysty vastaamaan halutulla tavalla tarjoamalla muuta kuin lyhytkestoisia työsuhteita tai palkattomia harjoitteluita (Brunila & Mäkelä, 2021). Tämän lisäksi terapeutti valta ei tiedosta ohjelmissaan ja toimissaan esimerkiksi etnisyyttä, ikää, sukupuolta, köyhyyden tuottamaa eriarvoisuutta eikä alueellisia vaikutuksia. Pimentoon jäävät myös esimerkiksi valloillaan olevat koulutuksen sekä yhteiskunnan ongelmat ja puutteet.

5.3 Epävarmuuden diskurssi; ”Sellaista se elämä vain on ja nuoruus eritotenkin”

Syy ohjaamojen ja samankaltaisten palvelujen perustamiseen voidaan nähdäkseni linkittää siihen, että elämä nähdään, koetaan ja ajatellaan varsinkin nuoruudessa epävarmana ja riskialttiina. Tämän vuoksi myös tätä elämää elävät nuoret yksilöt, maalataan täten ohjausta tarvitseviksi, jotta välttyttäisiin riskeiltä. Kuitenkin se mitä pidetään riskinä mahdollisen ohjaamattomuuden ja epämääräisten liikehdintöjen tuloksena, ei kuitenkaan osata täysin määrittää. Mertanen, Pashby ja Brunila (2020, s. 17) toteavat että riskeinä pidetään yleistä tulevaisuuden epävarmuutta sekä työttömyyttä. Epävarmuuden voisi tulkita tässä yhteydessä esimerkiksi pirstaleisena elämänpolkuna, joka yleensä nähdään kielteisenä muun muassa sen arvaamattomuuden vuoksi. Useimmiten esimerkiksi ohjauksen piirissä olevat kuvailevatkin ohjausta edeltävää elämäänsä pirstaleisena sekä suhdanteiden osalta hyvinkin vaihtelevana (Toiviainen, 2019).

Jo aiemmin mainitsemani epävarmuuden sekä työllistämättömyyden diskurssit ajavat myös käsitystä siitä, että saatuja taitoja on koko ajan kehitettävä. Tämä näkyy myös elinikäisen oppimisen diskurssissa, sillä vaikka itsensä kehittäminen voidaan nähdä positiivisena, sen takana on kuitenkin tieto siitä, että esimerkiksi jatkuva kouluttautuminen, on se mitä vaaditaan työllistymiseen ja työssä pysymiseen (Mertanen, 2017; Mertanen ym., 2020; Brunila & Mertanen, 2017). Näitä taitoja pyritään saamaan sekä hiomaan yksilökohtaisen ohjauksen kautta antamalla lupaus siitä, että tällä työllä päästään aina haluttuun lopputulokseen, joka ei kuitenkaan ole mitenkään varmaa (Mertanen ym., 2020, s. 17). Tässä toistuu myöskin aktivoinnin paradoksissa todettu epävarmuus siitä, mitä aktivoinnista seuraa (Kotiranta, 2008).

Vaikka koulutusta pidetään ratkaisevana tekijänä nuoren elämänkulun parantamiseen, ei sekään ole mitenkään varmuutta ja pysyvyyttä omaava taho. Tästä kertoo jo sekin, että koulujen valintaprosessit muuttuvat jatkuvasti, jonka voi huomata siitä, että opintonsa aloittavista suurin osa

on usein isostikin erilaista joukkoa kuin ne, jotka ovat aloittaneet opintonsa nykyisiä aiemmin (Kuronen, 2011, s. 19). Eroksi riittää vain yksi vuosikin, jonka olen huomannut myöskin omassa koulutuksessani. Muutokset eivät välttämättä koske vain valintakäytänteitä, vaan opinto-ohjelmat ja kurssisisällötkin muuttuvat alati myös hyvinkin nopealla tahdilla. Samalla kun epävarmuuden on jollain tapaa osoitettu kuuluvan nuoruuteen ja etenkin koulutuksen nivelvaiheisiin, silti niin sanottuna ideaalina ja tavoiteltuna asiana, toimii nopea ja suoraviivainen elämänpolku, jota toivotaan usein myös koulutuksen osalta (Kuronen, 2011, s. 85). Kysymys kuuluukin, miten tämä on mahdollista, jos koulutuskin muuttuu jatkuvasti? Onko myöskään oikein ohjata ajattelemaan esimerkiksi työelämän varmistamista koulutuksella, jos kuitenkin loppukädessä toteamme, että työnsaanti hyvällä koulutuksellakin voi olla epävarmaa?

Tietynlainen epävarmuus on läsnä myös luvussa 4.2 käsitellyssä nomadisen pätkätyön eetosesta kertovassa Kylmäkosken (2012) artikkelissa. Haastateltavat pitivät Lapin matkakeskuksissa työskentelyään elämään ja etenkin nuoruuteen kuuluvana välivaiheena tiedostaen elämäntapansa väliaikaisuuden. Tulevaisuudelta nuoret toivoivatkin paikalleen asettumista sekä vaki-
tuista työtä, mutta suunnitelmat niiden saavuttamiseksi, olivat varsin epäjäsenyntyneitä (Kylmäkoski, 2012, s. 18). Nuorilla kuitenkin oli havaittavissa jonkinlaista luottoa omaan menestykseensä työmarkkinoilla, epävarmuus aspekteista huolimatta. Kertooko tämä jotain siitä, että epävarmuus voi jopa sopia tietynlaisille henkilöille? Haen tällä takaa ajatusta siitä, että varsinkin nuoruudessa liian nopea paikalleen jääminen, ei välttämättä näyttäydy kaikille tavoiteltavana asiana. Lisäksi erilaisten kokemusten karttuminen sekä työkokemus, ovat nekin varteenotettavia kannatteita tulevaa elämää varten.

Epävarmuus tuntuu samaan aikaan ikävältä, mutta samalla myös hyvin kuvaavalta, kun mietitään sitä, millaista kuvaa maailmasta ja nuorista erilaisissa diskursseissa tuodaan esille. Kuitenkin epävarmuuden voitaisiin nähdä sisältävän myös niin sanotun liikkumavaran eli tilan erilaiselle etenemiselle ja tietynlaiselle vapaudelle. Totuus kuitenkin on, että nuoret ja heidän elämäntilanteensa, ovat varsin heterogeenisiä keskenään eivätkä täten istu myöskään monimutkaisuutensa vuoksi helposti mitattavaan muotoon (Brunila ym., 2019, s. 12). Brunila ja kollegat (2019, s. 12–13) muistuttavat myös siitä, että jos nuorten syrjäytymisuhkaa määritellään ainoastaan koulu- tai työpaikan puuttumisella, monenlainen muu tekeminen jää täysin huomiotta, vaikka sen tarkastelu olisi erittäin tärkeää. Koulun ja työn ulkopuolinen tekeminen voi olla esimerkiksi vapaaehtoistyötä tai pienimuotoista ei-kaupallista kulttuuritoimintaa, joka voi olla rikkastuttava osa elämää ja toimia myös osoituksena motivaatiosta rakentaa itselle mieluista tulevaisuutta ja merkityksellisiä suhteita verkostoitumisen kohdalla. Nämä verkostot voivat myös

loppujen lopuksi johtaa myös työllistymiseen ja sitä kautta oman motivaation ansioksi muuttamiseen.

5.4 Osallisuutta metsästävässä; osallisuuden diskurssi

Osallisuus ja yhteiskuntaan kuuluminen on yksi sosiaalipedagogiikan tunnuspiirteisestä ajattelusta, jonka mukaisesti ajatellaan, että yksilö kasvaa yhteisössä ja yhteiselämässä muiden kanssa (Nivala & Rynnänen, 2019, s. 111). Osallisuus selitetään sosiaalipedagogiikassa Nivalan ja Rynnäsen (2019) mukaan niin, että sen toteutumiseksi vaaditaan osallistumista, eli toiminnallista läsnäoloa, sekä sen kautta syntyvää kuuluvuuden tunnetta. He täsmentävät, että pelkästään osallistuminen ei riitä, ellei se saa aikaan kuuluvuuden tunteita ja pelkkä kuuluvuuskin yksinään, voi olla läsnä myös esimerkiksi sortoa sisältävissä yhteisöissä, joissa siihen kuuluvilla jäsenillä, ei ole mahdollisuutta vaikuttaa sen sisäisiin asioihin tai tuoda omaa panostaan yhteisön toimintaan.

Yhtenä nuorten syrjäytymistä estävänä keinona on pidetty osallisuuden lisäämistä. Osallisuus on terminä monirakenteinen ja monikerroksinen, ja vaatiikin siksi hieman avausta. Isola ja kollegat (2017) tarkastelevat osallisuutta Englannin kielen termin ”*capability*” kautta, joka viittaa toimintaan eli kykenemiseen, toimintakykyyn ja tavoittelemiseen kun taas suomen kielessä *osallisuus* kätkee sisäänsä myös olemisen ja kiinnittymisen juuri niihin voimavaroihin, joita toimiminen edellyttää (Isola ym., 2017, s. 9). Osallisuus voidaan nähdäkseni tulkita osana elämänhallintaa, sillä osallisuus voidaan määritellä niin että osallistuminen voi tuottaa tunnetta siitä, että voi vaikuttaa ympärillä oleviin asioihin ja ollaan jollain tasolla yhteydessä niihin. Tästä näkökulmasta voitaisiin sanoa, että parempi englanninkielinen termi olisi enemmänkin esimerkiksi ”*belonging*” tai ”*involvement*”, koska ne kuvaavat tunnetta kuulumisesta ja osallistumisesta. Syrjäytymisen ehkäisyssä keskustellaan myös osallisuudesta, syrjäytymistä ehkäisevänä keinona mutta osallisuus ja sen lisääminen koulussa, eikä muuallakaan, ei ole yksinkertainen eikä helppo tehtävä. Koulu saatetaan nähdä pääasiassa opiskelun ja oppimisen paikkana, jossa äkkiseltään oppilaiden vaikutusmahdollisuudet nähdään suhteellisen kapeina (Gellin ym., 2012, s. 114).

Osallisuus kuvastaa Luhtaselan (2009, s. 6) mukaan toimintaan sitoutumista, siinä mukanaoloa sekä eritoten sen kokemista merkitykselliseksi. Osallisuutta edistävässä toiminnassa tulisi Nivalan ja Rynnäsen mukaan kiinnittää huomiota siihen, että toiminta olisi oikeasti ja todella

kaikkien saavutettavissa, niin fyysisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisestikin. Lisäksi huomiota tulisi kiinnittää eritoten siihen, että tukeeko toiminta sittenkin vain samankaltaisten yksilöiden kuulumista ja osallistumista ja vahvistaa samalla ulosjäävien osattomuutta ja kuulumattomuutta (Nivala & Ryyänen, 2019, s. 138–146). Osallisuus sisältää kuitenkin ongelman eikä se ole yksinkertainen esimerkiksi tutkittavana ilmiönä sen vuoksi. Osallisuuden käsitteen ongelma on Raivion ja Karjalaisen (2013) mukaan sen kokemuksellisessa luonteessa, sillä osallisuus ja osattomuus ovat ensisijaisesti yksilöllisiä tunteita ja kokemuksia, eikä niistä voi niin sanotusti puhua toisen puolesta. Osallisuus ei voi myöskään olla pakollista, sillä siihen liittyvät vallan tunne sekä yksilön vapaus (Luhtasela, 2009, s. 6).

Nuorten osallisuuden lisäämistä heihin kohdistuvissa tutkimuksissa tutkinut Noora Pyyryn (2012, s. 49) havaitsi, että osallisuuden tutkiminen yleisestikin on yhteinen oppimisprosessi niin tutkimukseen osallistuneille, kuin eritoten myös itse tutkijalle. Pyyryn (2012) tutkimuksessa haluttiin, että nuoret tuovat itselleen tärkeitä teemoja haastattelupuheeseen, jotta nuoret itse toimisivat asiantuntijoina omasta maailmastaan ja kiinnostuksen kohde oli etenkin koulun ja harrasteiden ulkopuolinen ajanviete ja hengailupaikat. Vaikka tutkimus olikin osa kouluarkea, osa tutkimuksesta toteutettiin myös koulun ulkopuolisella ajalla muun muassa valokuva-päiväkirjan sekä haastattelujen osalta (Pyyry, 2012). Monen erilaisen menetelmän yhteiskäyttö tuo tutkimukseen enemmän luotettavuutta sekä joustavuutta ja etenkin jos osallisuus on tutkimuskohteena, on myös tarpeellista pystyä kehittämään tutkimusmenetelmiä tutkimusprojektin aikana yhdessä osallistujien kanssa (Pyyry, 2012, s. 49–51).

6 Yhteenveto

Tämä tutkimus on ollut todella monivaiheinen, yllättävä, mutta siitäkin huolimatta johdonmukainen sekä uutta opettava prosessi. Tutkimuskysymykseen ”Mitä diskursseja syrjäytymistä tutkivissa tutkimuksissa on havaittu?” on vastattu jo suhteellisen kattavasti tekstissä, mutta yhteenvedon kautta voidaan havaita vielä jotain muuta. Tässä luvussa keskitytään nivomaan yhteen aiemmissa luvuissa käsitellyt aiheet sekä tuottamaan pohdintaa liittyen siihen millaisia päätelmiä diskursseista voidaan saada aikaiseksi. Päälinjallisina ja näkyvimpinä teemoina korostuvat nähdäkseni epävarmuus, aktivointi sekä terapisoitumisen diskurssi. Epävarmuus sekä terapeuttilinen valta tuntuvat nivovan yhteen kaiken sen mitä luonnehditaan nuoruudesta, koulutuksesta, työmarkkinoista, maailmantilanteesta sekä siitä, miten siinä ohjeistetaan pärjäämään.

6.1 Minkälaisia diskursseja syrjäytymisestä voidaan havaita?

Tässä pro-gradussa esiteltiin yhteensä kahdeksan erilaista diskurssia, jotka antavat kuvaa niin syrjäytyneistä nuorista kuin heidän positioistaan. Kertauksen vuoksi nämä diskurssit olivat nimeltään: *koulutuksen merkitys, osallisuus, varhainen puuttuminen, aktivointi, elinikäinen oppiminen, työllistyvyys, terapisoituminen* sekä *epävarmuus*. Näistä diskursseista osa on linjassa Mertasen (2017;2020) sekä Brunilan ja Mertasen (2017) löytämien diskurssien kanssa mutta osallisuuden sekä koulutuksen merkityksen diskurssit, ovat niin ikään tutkielman omaa tuotosta. Mertasen (2017; 2020) nimeämiin diskursseihin tutustuttuani, aloin löytää erilaisia diskursseja myös aiemmin lukemistani lähteistä (Allianssi, 2019; Brunila & Mertanen, 2017; Sevänen, 2017; Fejes, 2010) sekä tunnistamaan niitä ja niiden vaikutuksia myös omissa ajatuksissani sekä mediassa (esim. Rossi, 2021). Osallisuuden sekä koulutuksen merkityksen diskurssi rakentuivat täten muiden diskurssien pohjalta, ikään kuin aineistojen paloittelun kautta. Seuraavaksi diskurssit käydään vielä tiivistäen läpi ryhmittäin. Diskursseja on ryhmitetty esimerkiksi niiden painotusten mukaisesti ja myös, kuinka hyvin ne nivoutuvat yhteen sen mukaan, miten yksilö näissä diskursseissa nähdään. Ylisukupolvinen huono-osaisuus kuljetetaan mukana sen vuoksi, että se on nähdäkseni yhdistettävissä varhaisen puuttumisen diskurssiin, vaikka ylisukupolvista huono-osaisuutta ei itsessään käsitelty diskurssina tässä työssä.

6.1.1 Koulutuksen merkityksen, elinikäisen oppimisen sekä työllistyvyyden diskurssi

Koulutuksen merkityksen diskurssi on tämän tutkielman omaa tuotosta ja on siten hyvin merkittävässä asemassa puhuttaessa tutkielman tuloksista. Koulutusta pidetään edelleen niin sanottuna pelastavana tekijänä, puhuttaessa syrjäytymisestä ja toisen asteen koulutuksen ollessa nyt pakollista, tämä kuva vain vahvistuu. Tässä tullaan nähdäkseni samaan lopputulokseen, joka esiteltiin epävarmuuden ja terapisoitumisen diskurssissa sekä terapeuttisen vallan kohdalla. Vaikka luvattaisiin jokaiselle peruskoulun jättävälle nuorelle jatkokoulutuspaikka, pystyykö yhteiskunta oikeasti vastaamaan tähän vaatimukseen halutulla tavalla? Onko tässä otettu huomioon alueelliset erot? Entäpä yksilön valmiudet vaikkapa omilleen muuttamiseen, jos alueella ei ole tarpeeksi koulutuspaikkoja saatikka halutun alan koulutusmahdollisuutta? On syytä pohdita myös koulutuksen keskeytymismahdollisuuksia, jos pakon edessä valittu koulutuspaikka osoittautuukin epäsovivaksi.

Elinikäisen oppimisen diskurssi käsitellään siksi koulutuksen merkityksen diskurssin kohdalla, koska molemmissa korostuu ajatus jatkuvasti itseään kehittävästä yksilöstä, joka on valmis kehittämään itseään sekä hakeutumaan koulutuksen piiriin aina silloin kun sitä niin sanotusti vaaditaan. Painotus on isosti koulutuksen merkityksessä sekä yksilön kyvyssä toimia aktiivisena itseään kehittävässä tahona (Mertanen, 2017; Brunila & Mertanen, 2017; Fejes, 2010). Merkittävää koulutuksen merkityksen sekä elinikäisen oppimisen diskurssissa on huomata se yksityiskohta, että koulutuksesta saatava hyöty ei ole itsestään selvä. Koulutus toimii toki väylänä ja tasavertaisena mahdollisuutena, mutta yksilön on itse käännettävä koulutus hyödylliseksi omia tarpeitaan varten. Yksilö voi esimerkiksi suunnata työharjoitteluita tiettyihin paikkoihin, miettiä koulutuksen sijaintia sekä luoda merkittäviä kontakteja, joiden kautta voi saada väyliä työllistymiseen.

Työllistyvyyden diskurssi nivoutuu myös tähän kaksikkoon hyvin, sillä työllistettävyyttä käsitellään yksilöstä riippuvana asiana. Työllistyvyyden diskurssissa yksilö nähdään samalla tavalla kuin elinikäisen oppimisen ja koulutuksen merkityksen diskurssissa, sillä työllistyvyyden diskurssissakin korostetaan yksilön kykyä ja halukkuutta itsensä kehittämiseen. Yksilö on itse vastuussa itsensä työllistämisestä, vaikka työllistyvyyden diskurssi huomioi lisäksi myös, että valtio ja kunta ovat myös vastuussa yksilön työllistämiseen vaadittavien resurssien järjestämisestä (Fejes, 2010). Kuitenkin yksilön vastuu on tässäkin diskurssissa näkyvä.

6.1.2 Epävarmuuden sekä terapisoitumisen diskurssi

Jatkuva kouluttautuminen viittaa myös epävarmuuden diskurssiin, jossa maailma nähdään olevan täynnä riskejä ja alati muuttuvia suhdanteita. Epävarmuuden sekä terapisoitumisen diskursseissa syrjäytyneet yksilöt nähdään yksilöllisinä sekä ohjausta tarvitsevina. Molemmat korostavat individualismia, joka toimii peittona, joka asetellaan yhteiskunnallisten ongelmien sekä syrjäyttävien rakenteiden päälle. Nämä diskurssit esiintyvät usein yhdessä, sillä etenkin epävarmuuden voi niputtaa yhteen melkein minkä tahansa muun tässä työssä esitellyn diskurssin kanssa, sillä nähdäkseni se toimii eräänlaisena katalysaattorina monen diskurssin taustalla.

Kristiina Brunila puhuu Image-lehden haastattelussaan terapeutisesta vallasta, joka kulkee yhdessä terapisoitumisen diskurssin kanssa (Rossi, 2021). Terapisaation diskurssissa sekä terapeutin vallan käsitteessä todettiin että vastuu yhteiskunnan ongelmista johdetaan yksilöiden harteille, täten voidaan todeta, että terapeutin vallankäyttö sekä terapeutin vallan käsite, sisältyy terapisoitumisen diskurssin käsitteeseen. Kyse ei kuitenkaan ole terapiaan hakeutuviin kohdistetusta kritiikistä, vaan siitä, että yksittäisten henkilöiden terapiassa käynti, ei korjaa yhteiskunnan niitä rakenteita, jotka näitä ongelmia ja eriarvoisuutta synnyttävät ja ylläpitävät (Brunila ym. 2021, s. 334). Terapisoitumisen diskurssi osoittaa kuitenkin, että huomio pitäisi kiinnittää juuri näihin rakenteisiin ja ongelmiin, jotka ihmisiä terapiaan ajavat. Tässä skenaariossa yksilöllä on oma vastuu ”korjata” itse itsensä, mutta yhteiskunnan ongelmia tuottavat piirteet pysyvät samaan aikaan muuttumattomina, koska ne odottavat vain yksilön sopeutuvan niihin. Samaan aikaan yhteiskunnalliset ongelmat voivat myös jopa pahentua ja kasvaa sekä uusiintua.

6.1.3 Aktivoinnin sekä osallisuuden diskurssi

Aktivointi on osa kaikkia edeltäviä diskursseja, sillä aktiivinen toiminta, etenkin tietynlainen toiminta, on näissä vaadittua. Mutta toisin kuin edeltävissä diskursseissa, yksilö nähdään aktivoinnin diskurssissa suhteellisen passiivisena, vaikkakin samaan aikaan myös aktiivisena toimijana sekä ohjausta tarvitsevana. Huomionarvoista on se, että yksilöä ympäröivä maailma nähdään täynnä erilaisia mahdollisuuksia, joista kuitenkin yksilö ei ole kiinnostunut ja vaatii siksi ohjausta (Mertanen, 2017; Helne 2002). Kaikenlainen aktiivinen toiminta ei kuitenkaan kelpaa, vaan aktivoinnissa tavoitellaan yleensä tietynlaista aktiivista toimintaa, jonka tuloksena yleensä suositaan työllistymistä tai koulutuspaikkaa. Tuloksena voi kuitenkin olla myöskin jatkuva lyhytkestoisten projektien osana ajalehtiminen, josta ei seuraa mitään pysyvää (Brunila &

Mertanen, 2017). Tuloksen arvaamattomuus liittyy taasen aktivoinnin paradoksiin, jossa aktiivista toimintaa vaaditaan tiedostamatta sitä, mihin aktivointi johtaa. Tämän voisi liittää opettajan työhön esimerkiksi arvioinnin kautta. Jos opettajana vaadimme oppilailta aktiivisuutta, on meidän itse myös tuotava oppilaille esille, millaista aktiivisuutta ajamme takaa sekä myös sen, että mitä halutunlaisesta aktiivisuudesta seuraa.

Osallisuuden diskurssista ei tässä työssä varsinaisesti puhuttu, mutta nähdäkseni se muotoutui aika lailla muun muassa aktivoinnin diskurssin palasista ja on täten myös tämän tutkimuksen omaa tuotosta. Osallisuuden lisäämiseksi aktivoinnin voidaan nähdä olevan tarpeellista. Kuitenkin on muistettava, että osallisuus on varsin monitasoinen sekä ongelmallinen ilmiö jopa tutkittavaksi eritoten sen kokemuksellisen luonteen vuoksi. Vaikka yksilöitä saataisiin osallistumaan esimerkiksi oppilaskunnan toimintaan, pelkkä osallistumista ei tulisi pitää riittävänä mittarina. Olisi varmistettava, että jokaisella on kaikki mahdollisuudet toiminnan saavuttamiseen, siihen vaikuttamiseen sekä kuuluvuuden tunteeseen (Nivala & Ryyänen, 2019; Ravio & Karjalainen, 2013; Luhtasela, 2009). Näen että osallisuuden diskurssissa yksilöt nähdään ohjausta tarvitsevina ja maailma taasen aktivoinnin diskurssin mukaisesti mahdollisuuksia omaavana ulottuvuutena, joka kuitenkin ei näyttäyty yksilöille tai ole saavutettavissa ilman ohjausta ja tukitoimia.

6.1.4 Ylisukupolvinen huono-osaisuus sekä varhaisen puuttumisen diskurssi

Ylisukupolvinen huono-osaisuus ei sinänsä näyttäytynyt diskurssina, mutta näen sen olevan yhteydessä varhaisen puuttumisen diskurssiin. Varhaisen puuttumisen diskurssissa yksilö nähdään riskin alaisena ja tarkkailua vaativana kohteena, joka tarvitsee jatkuvaa ohjausta. Huono-osaisuus näyttäytyy tässä nähdäkseni niin, että yksilöä voidaan esimerkiksi olosuhteidensa vuoksi pitää tarkkailunalaisena ja ohjausta kaipaavana. Varhaisen puuttumisen diskurssilla on kuitenkin nähdäkseni hyvä idea siinä, että tilanteisiin nopeasti reagoimalla, suuremmat negatiiviset vaikutukset voidaan pyrkiä neutralisoimaan (Linnankangas & Suikkanen, 2004; Sandberg, 2015; Sevänen, 2019; Allianssi, 2019). Kuitenkin yksilön rooli tässä diskurssissa ei ole mitenkään ihanteellinen etenkin sen passiivisen kuvan takia. Passiivinen yksilö nimittäin näyttäytyy täysin taustansa, olosuhteidensa sekä vaihtuvien suhdanteiden keskellä ajalehtivana ja toimitomana passiivisena toimijana.

On kuitenkin tärkeää, että tiedostamme esimerkiksi ylisukupolvisen huono-osaisuuden ilmiön vaikutuksia, sillä kaikesta huolimatta kyse on lähtökohtaisesti suuremmasta ongelmasta, joka

on todettu esimerkiksi makrotason tutkimuksissa kuten luvussa 3.2 todettiin. Kuten syrjäytyminenkin, myös ylisukupolvinen huono-osaisuus on monitasoinen ongelma, jonka juuressa ovat useimmiten kasautuneet ongelmat sekä hyvinvoinnilliset puutteet sekä vajeet, mutta joka kuitenkin ei välttämättä tarkoita, että kyse on toivottomasta tilanteesta (Saari ym., 2020; Karvonen & Kestilä, 2014; Rönkkö, 2014). Jos yksilöllä on käytettävissään tarpeeksi niin kutsuttuja suojaavia tekijöitä, Rönkön (2014) mukaan tilanne voidaan saada kääntymään hyväksi. Nähdäkseni tässä on aihetta pohdinnalle siitä, miten tällainen suojaava tekijä voi olla esimerkiksi opettaja, sillä opettaja on yksi hyvin näkyvä osa lapsen ja nuoren elämässä. Opettajana meillä on myöskin vastuu osoittaa kiinnostusta sekä huolta oppilaaseen etenkin silloin, jos tilanne vaikuttaa huolestuttavalta. Täten voitaisiin tulkita, että opettajan rooli on avainasemassa varhaisen puuttumisen diskurssissa aktiivisena toimijana.

6.2 Mitä tämän pohjalta voidaan päätellä

Tämä pohdinta avautui varsinaisen tutkimuskysymyksen kautta, sillä jokainen diskurssi luo omanlaistaan kuvaa ympäröivästä maailmasta sekä nuorista. Epävarmuus näyttäisi kuvastavan parhaiten maailmaa, jossa tällä hetkellä elämme. Tulevaisuushorisontti on Saastamoisen ja Kuuselan (2021, s. 77) mukaan nähty aiemmin selkeämpänä ja tulevaisuuden rationaalinen suunnittelu on koettu helpommaksi, mutta nykyaikana kehitysoptimismien sijaan tulevaisuutta tarkastellaan enemmän uhkien ja riskien kautta. Yksilökeskeisyys näkyy myös siinä, että tavat käsitellä tätä vallitsevaa epävarmuutta ovat muuttuneet yksilöllisemmiksi ja turvaa haetaan muun muassa itsensä kehittämisestä, jolla tavoitellaan itselle kohdistettua tunnustusta sekä haluttua tulosta kuten vaikkapa työ- tai koulupaikkaa (Saastamoinen & Kuusela, 2021, s. 77–76; Brunila & Mäkelä, 2021). Tämän saavuttaminen on kuitenkin nykymaailmassa haastavaa, niin kuin on todettu, vaikka aktiivoinnin diskurssissa maailma näyttäytyykin olevan täynnä mahdollisuuksia.

Nuoret näyttäytyvät aineistoissa enemmän tai vähemmän ohjauksen tarpeenlaisena sekä jopa passiivisena, mutta myös aktiivisina taitojaan ja itseään kehittävänä subjektina, joka eritoten ymmärtää itse omat ongelmansa pyrkien korjaamaan niitä parantaakseen itseään ja työllistettävyyttään. Lisäksi tämän subjektin on oltava kykenevä ottamaan vastaan saamansa apu ja muuttaa se itselleen hyödylliseksi (Brunila & Mäkelä, 2021; Saastamoinen & Kuusela 2021; Mertanen 2017; Brunila & Mertanen, 2017; Fejes, 2010). Diskurssien sisäiset ristiriidat ovat suhteellisen näkyviä ja korostuvat etenkin silloin, kun diskurssien positiot mainitaan yhtäaikaaisesti.

Tutkimuksen teko avasi myös omaa mieltäni asian suhteen, sillä yleisesti diskurssit eivät esiinny välttämättä niin selkeästi.

Mielenkiintoista oli myös huomata, että terapeutin vallan huomiotta jättämät osa-alueet, antavat myös kuvaa siitä, että yksilö voisi elää niin ettei esimerkiksi köyhyyden tuottama rakenteellinen eriarvoisuus, alueellisuus, koulutuksen tai yhteiskunnan ongelmat ja puutteet, vaikuttaisi yksilön mahdollisuuksiin ja toimintaan. Tavoitteena on ikään kuin elää subjektina, joka on täysin riippumaton ympäröivästä maailmasta ja sen vaikutuksista. Brunila ja Mäkelä (2021) käyttävät tällaisesta subjektista termiä ”suljettu subjekti”, joka on nähdäkseni varsin kuvaava ilmaisu. Onko tällaisen *suljetun subjektin* olemassaolo kuitenkaan mahdollista? Onko mahdollista, että voisimme elää vailla mitään kulttuurisia ja yhteiskunnallisia kiinnikkeitä? Entäpä pitäisikö meidän nimenomaan tavoitella tällaista *suljetun subjektin* kaltaista tilaa itsellemme?

7 Pohdinta

Syrjäytymisen diskursseihin tutustuminen oli nähdäkseni todella hyödyllinen prosessi ja se myös valaisi paljon omaa ajatusmaailmaani antaen pohjaa mietteilleni. Koen että tulevana opettajana, minun sekä muiden, on hyvä tiedostaa nämä diskurssit, sillä niiden auki selittäminen voi auttaa tulevaisuudessa oppilaita, jotka ehkä painivat diskurssien positioiden aiheuttaman tuskan parissa. Lisäksi näen, että tämä pro-gradu toimii myös ajatusten herättelijänä olematta kuitenkaan liian radikaali ja ajatuksia synkistävä. Pandemian aikana tämän työn kirjoittaminen oli suhteellisen helppoa, kaiken ollessa etänä, mutta aiheen ollessa yhteiskunnallinen sekä ei järin positiivinen, kirjoittamisesta oli pakollista irrottautua ajoittain. Tutkimuksen tulokset näen tyydyttäväksi ja koen että ainakin henkilökohtaisesti opin paljon uutta niin tutkimuksen tekemisestä, kuin itse aiheesta vaikkakin suoraisten ratkaisujen löytäminen ei ollut tämän työn tarkoitus.

On kuitenkin merkittävää, että havaitsin työssä myös sellaisia diskursseja, jotka eivät sellaisenaan kummunneet aineistoista. Koulutuksen merkityksen diskurssi sekä osallisuuden diskurssi muotoutuivat niin ikään omista ajatuksistani, joiden pohjana olivat kuitenkin lukemani aineistot, joten mikään ei ole niin sanotusti tuulesta temmattua. Vaikka tämän työn ei pitänyt tuottaa itse diskursseja, tätä voidaan pitää kuitenkin positiivisena tuloksena. Pääasiassa kuitenkin tämän työn tarkoitus oli tuoda esiin diskursseja, joita syrjäytymiskeskusteluissa sekä kirjoituksissa esiintyy, ja siinä onnistuttiin nähdäkseni hyvin. Tämä työ tulee toimimaan varmasti hyvänä teoria apuna tuleville pro-gradu tutkimuksille sekä miksei muillekin töille.

Diskurssien valta on mielenkiintoinen, sillä samaan aikaan ne tehokkaasti nostavat tiettyjä näkökulmia esille, jättäen kuitenkin pimentoon mielenkiintoisia yksityiskohtia, jotka avaisivat uusia polkuja asian käsittelyssä. On kuitenkin nähdäkseni luonnollista, että sosiaalinen maailma muovautuu monista eri diskursseista, jotka ymmärrettävästi sisältävät myös sisäisiä ristiriitoja keskenään. Kaikista mielenkiintoisimmiksi diskursseiksi osoittautuivat terapisoitumisen, epävarmuuden sekä aktivoinnin diskurssi, joka sisältää myös aktivoinnin paradoksin. Aktivoinnin paradoksi on mielestäni tiedostettava, sillä pelkkä aktiivisuuden vaatiminen, ilman konkretisointia siitä, millaista aktiivista toimintaa haetaan, on jo itsessään paradoksaalista.

Vaikka tätä työtä on ollut antoisaa kirjoittaa, on silti tiedostettava, että omaan työhön on myös terveellistä kohdistaa kritiikkiä. Lähteistä osa on hyvinkin ajankohtaisia ja tuoreita, joka Salmisen (2011) mukaan vaikuttaa positiivisesti niiden luotettavuuteen. Väitöskirjat ovat arvioinnin

läpikäyneitä tekstejä, mutta toisaalta voidaan kysyä, ovatko lähteet luotettavuudestaan huolimatta olleet ehkäpä liian samankaltaisia keskenään? Tämä tietenkin on arvattavaa, kun tutkitaan aihetta, josta on kirjoitettu paljon ja se myös helpotti aineistojen yhteen punomista, mutta kasvansiko se mahdollisesti näkökulmiani asioista? Aineistoni on kuitenkin otokseltaan sopivan laaja, joka kuitenkin osoittaa, että tutkimukseni on luotettava. Myös se, että aineistoni koostuu ammattitutkijoiden tutkimuksista, osoittaa että tutkimus sisältää luotettavaa tietoa (Salminen, 2011).

Eettisyyttä on syytä myös pohtia, vaikkakin tutkimus ei itsessään kohdistu eläviin ihmisiin, eikä tutkimuksesta ole mahdollisuutta tunnistaa ketään sillä tutkimus ei sisällä haastatteluja. Käyttämäni aineistot olivat osiltaan haastattelu tutkimuksia, mutta en ottanut niistä suoria lainauksia enkä mainitse tutkittavien nimiä, jos niitä tutkimuksissa oli käytetty. Tämän lisäksi tutkimukseni perustuu julkisiin tietoihin, asiakirjoihin sekä rekisteritiedostoihin, joten se ei siltäkään kannalta nähdä haastavan eettisyyttä (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2019). Myös käyttämäni aineistona käytetyt tutkimukset, ovat myös olleet velvollisia sitoutumaan hyvää tieteellistä käytäntöä, joten sekin osaltaan vahvistaa tutkimukseni eettisyyttä sekä luotettavuutta (Tutkimustieteellinen neuvottelukunta, 2019; Salminen, 2011).

Tulevien tutkimusten aiheita näen tässä työssä kumpuavan runsaasti. Etenkin *suljetun subjektin* pohtiminen, voisi olla mielenkiintoista. Lisäksi empiiristä tutkimusta voisi suunnitella koskien esimerkiksi koulutuspaikkojen riittävydestä tai vaikkapa haastattelututkimusta nuorten tuntemuksista toisen asteen koulutuksen pakollisuudesta. Ajan kanssa myös seurantatutkimus toisen asteen koulutuksen pakollisuuden vaikutuksista olisi mielenkiintoista nähdä. Alueellisia vaikutuksia koulutuspaikkojen riittävyteen olisi myös hyvä tutkia, sillä uskon niiden merkityksen korostuvan lähivuosina.

Lähteet

- Allianssi. (2021) Puolueiden ratkaisuehdotukset nuorten syrjäytymiseen. [viitattu 13.4.2021]
Saataavilla: <https://www.alli.fi/puolueiden-ratkaisuehdotukset-nuorten-syrjaytymiseen>
- Beale, S., Boland, A., Cherry, M. G. & Dikson, R. (2017). *Doing a systematic review: A student's guide* (2nd edition.). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications
- Brunila, K., Harni, E., Saari, A. & Ylöstalo, H. (2021). *Terapeuttisen vallan jännitteet*. Teoksessa Brunila, K., Harni, E., Saari, A. & Ylöstalo, H. (toim.). *Terapeuttinen valta – Onnellisuuden ja hyvinvoinnin jännitteitä 2000-luvun Suomessa*. Tampere: Vastapaino
- Brunila, K. & Mäkelä, K. (2021). *Nuoret aikuiset ja tukijärjestelmien terapeuttinen valta*. Teoksessa Brunila, K., Harni, E., Saari, A. & Ylöstalo, H. (toim.). *Terapeuttinen valta – Onnellisuuden ja hyvinvoinnin jännitteitä 2000-luvun Suomessa*. Tampere: Vastapaino
- Brunila, K., Mertanen, K., Ikävalko, E., Kurki, T., Honkasilta, J., Lanas, M., Leiviskä, A., Masoud, A., Mäkelä, K. & Fernström, P. (2019) *Nuoret ja tukijärjestelmät haavoittuvuuden eetosessa*. Saataavilla: https://www.researchgate.net/publication/330848876_NUORET_JA_TUKIJARJESTELMAT_HAAVOITTUVUUDEN_EETOKSESSA
- Brunila, K. & Mertanen, K. (2017). *Nuorisotakuu ajaa projektimarkkinoille*. Saataavilla: https://www.researchgate.net/publication/319351394_Nuorisotakuu_ajaa_projektimarkkinoille
- Bützow, A. & Yliruka, L. (2016) *Sosiaalityöntekijöiden ja kokemusasiantuntijan näkemyksiä ylisukupolvisuudesta*. Teoksessa: K. Nousiainen, P. Petrelius & L. Yliruka (toim.) *Puheista tekoihin! Ylisukupolvisten ongelmien ehkäiseminen lastensuojelussa ja perhe- ja sosiaalipalveluissa*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
- DiAngelo, R. J. (2010). *Why Can't We All Just Be Individuals?: Countering the Discourse of Individualism in Anti-racist Education*. Saataavilla: <https://escholarship.org/uc/item/5fm4h8wm#author>
- Erkkilä, P. (2020). *Oppivelvollisuuden laajentaminen*. Haettu: 11.11.2020. Saataavilla: https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kotimainen_oi-keus/LATI/Sivut/oppivelvollisuuden-laajentaminen.aspx
- Fejes, A. (2010). *Discourses on employability: Constructing the responsible citizen*. *Studies in Continuing Education* 32(2), (s. 89–102.)

- Gellin, M., Herranen, J., Junttila-Vitikka, P., Kiilakoski, T., Koskinen, S., Mäntylä, N., Niemi, R., Nivala, E., Pohjola, K. & Vesikansa S. (2012). Lapset ja nuoret subjekteina koulujärjestelmässä. Teoksessa: A. Gretschel & T. Kiilakoski (toim.) *Demokratiaoppitunti: Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto
- Helne, T. (2002). *Syrjäytymisen Yhteiskunta*. Saarijärvi: Gummerus kirjapaino Oy
- Isola, A-M., Kaartinen, H., Leemann, L., Lääperi, R., Schneider, T., Valtari, S. & Keto-Tokoi, A. (2017). Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
- Jackson, A. Y. & Mazzei, L.A. (2012). Thinking with theory in qualitative research – Viewing data across multiple perspectives. New York: Routledge
- Julkunen, R. (2013). Aktivointipolitiikka hyvinvointivaltion paradigman muutoksena. Teoksessa: V. Karjalainen & E. Keskitalo (toim.) *Kaikki työuralle! Työttömien aktivointipolitiikkaa Suomessa*. Tampere: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (2016). Diskurssianalyysi Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino
- Karvonen, S. & Kestilä, L. (2014). Nuorten aikuisten syrjäytymisvaaraan liittyvä huono-osaisuus. Teoksessa: M. Vaarama, S. Karvonen, L. Kestilä, P. Moisio & A. Muuri (toim.) *Suomalaisen hyvinvointi 2014*. Tampere: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
- Keski-Petäjä, M. & Witting, M. (2016). Vanhempien koulutus vaikuttaa lapsen valintoihin. Haettu: <https://www.tilastokeskus.fi/tietotrendit/artikkelit/2016/vanhempien-koulutus-vaikuttaa-lasten-valintoihin/>
- Komonen, K. (2001). Koulutus yhteiskunnan marginaalissa? Ammatillisen koulutuksen keskeyttäneiden nuorten yhteiskunnallinen osallisuus. Joensuu: Joensuun Yliopisto
- Kotiranta, T. (2008). Aktivoinnin paradoksit. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto
- Kurki, T., Ikävalko, E. & Brunila, K. (2016). Nomadinen tutkimus, kirjoittaminen ja tutkijuus. *Aikuiskasvatus*, 36(2), s. 127–130
- Kurki, T. & Ikävalko, E. (2014). Tutkimuksen rajoilla kuljeskellen.
- Kuronen, I. (2011). ”Mun kompassin neula vaan pyörii” Keskeyttämiskokemuksia ammatillisesta koulutuksesta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino
- Kylmäkoski, M. (2012). Nomadinen pätkätyö nuoruuden elämänpoliittisena valintana. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. Saatavilla: <https://core.ac.uk/download/pdf/39982013.pdf>
- Linnakangas, R. & Suikkanen, A. (2004). Varhainen puuttuminen Mahdollisuus nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74401/Selv200407.pdf?sequence>

- Luhtasela, L. (2009). Osallisuuden rakentuminen kuntouttavassa työtoiminnassa. Saatavilla: <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=e7fa5820-ad67-4a88-9e11-1ee31427325c>
- Mertanen, K. (2020). Not A Single One Left Behind – Governing the ‘youth problem’ in youth policies and youth policy implementations. Helsinki
- Mertanen, K., Pashby, K. & Brunila, K. (2020). Governing of young people ‘at risk’ with the alliance of employability and precariousness in the EU youth policy steering. *Policy Futures in Education*, 18(2), s. 240–260
- Mertanen, K. (2017). Poliittiset diskurssit Ohjaamoja ohjaamassa. Teoksessa: M. Määttä (toim.) *Uutta auringon alla? Ohjaamot 2014–2017*. Jyväskylä: Kohtaamo-hanke (ESR)
- Mäkinen, S. (2016). Nuorten toimijuuden tilat ja rajat koulutuksen katveista kerrottuna. Teoksessa: S. Toiviainen. *Suhteisia elämänpolkuja – Yksilöiden elämäntilaa?* Nuorisotutkimusverkosto: Helsinki
- Myrskylä, P. (2012). Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? EVA analyysi 19/2019 Helsinki: Tilastokeskus
- Nivala, E. & Ryyänen, S. (2019). Sosiaalipedagogiikka – Kohti inhimillisempää yhteiskuntaa. Tallinna: Gaudeamus
- Nuorisolaki 21.12.2016/1285
- Nurmi, J-E. (2014). Nuoruuden haasteet. Teoksessa: S. Määttä, L. Kiiveri & L. Kairaluoma (toim.) *Otetta opintoihin*. Porvoo: Niilo Mäki instituutti
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2020). Oppivelvollisuuden laajentamista koskeva laki vahvistettiin, hakeutumisvelvoite voimaan jo 1.1.2021. Viitattu 5.4.2021. Saatavilla: <https://minedu.fi/-/oppivelvollisuuden-laajentamista-koskeva-laki-vahvistettiin-hakeutumisvelvoite-voimaan-jo-1.1.2021>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2021). Kysymyksiä ja vastauksia oppivelvollisuudesta. Viitattu 5.4.2021. Saatavilla: <https://minedu.fi/kysymyksiä-ja-vastauksia-oppivelvollisuudesta>
- Paananen, R., Ristikari, T., Merikukka M., Rämö, A. & Gissler, M. (2012). Lasten ja nuorten hyvinvointi Kansallinen syntymäkohortti 1987-tutkimusaineiston valossa. Raportti 52/2012. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus
- Palovaara, M. (2008). Yhteisöllisyys kunniaan – Lasten ja nuorten sosiaalisen kehityksen turvaaminen koulussa ja päiväkodissa. Teoksessa: A. Niikko, I. Pellikka & E. Savolainen. *Oppimista, opetusta, monitieteellisyttä. Kirjoituksia Kuninkaankartanonmäeltä*. Joensuu: Savonlinnan opettajankoulutuslaitos.

- Pynnönen, A. (2013). Diskurssianalyysi: Tapa tutkia, tulkita ja olla kriittinen. Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/42412/978-951-39-5471-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Pyry, N. (2012). Nuorten osallisuus tutkimuksessa – Menetelmällisiä kysymyksiä ja vastausyrittäjiä. Teoksessa: U-M. Salo (toim.) *Nuorisotutkimus 1/2012 – Osallisuus ja osallistuminen*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura
- Raivio, H. & Karjalainen, J. (2013). Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat! Teoksessa: T. Era (toim.) *Osallisuus – Oikeutta vai pakkoa?* Jyväskylä: Juvenes Print
- Pälli, P. & Lillqvist, E. (2020). Diskurssianalyysi. Teoksessa: M. Luodonpää-Manni, M. Hamunen, M. Miestamo, U. Nikanne & K. Sinnemäki (toim.) *Kielentutkimuksen menetelmiä II*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (s. 374–411)
- Riitaoja, A-L. (2013). Onko suomalainen monikulttuurisuus-kasvatustutkimus metodologialtaan nationalistista ja koloniaalista? *Kasvatus: Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja* 44:3, s. 330–336.
- Rossi, V. (2021). Professori Kristiina Brunila: "Yhteiskunnalliset ongelmat eivät ratkea, vaikka kaikki menisivät terapiaan". <https://www.apu.fi/artikkelit/terapeuttinen-valta-kristiina-brunila-nain-meita-hallitaan>
- Rönkkä, A. (2014). Syrjäytymisen vastavoimat. Teoksessa: S. Määttä, L. Kiiveri & L. Kairaluoma (toim.) *Otetta opintoihin*. Porvoo: Niilo Mäki instituutti.
- Rytkönen, M. (2015). Laadullinen tarkastelu koulutuksen valikoituvuuteen – Kulttuurinen pääoma koulutuksen periytyvyyden mekanismina. Teoksessa: J. Saari, L. Aarnio & M. Rytkönen. *Kolme näkökulmaa koulutuksen valikoituvuuteen – Nuorten koulutusvalinnat tilastojen ja kertomusten valossa*. Helsinki: Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus
- Saari, J., Eskelinen, N. & Björklund, L. (2020). Raskas perintö: Ylisukupolvinen huono-osaisuus Suomessa. Tallinna: Gaudeamus Oy.
- Saikka, P. (2013). Näkökulmia työttömän työkykyyn ja työkyvyn arviointiin. Teoksessa: V. Karjalainen & E. Keskitalo (toim.) *Kaikki työuralle! Työttömien aktivointipolitiikkaa Suomessa*. Tampere: Terveystieteiden ja hyvinvoinninlaitos
- Salakari, M. (2020). Systemoitu kirjallisuuskatsaus tiedon tuottamisen menetelmänä. Turku University of Applied Sciences. Saatavilla: https://tohtori.turkuamk.fi/uploads/2020/04/92b18b03-kirjallisuuskatsaus_20.4.20.pdf
- Salminen, A. (2011). Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasa: Vaasan yliopisto

- Salminen, V-M. (2012). Verkostot, paikallisuus ja eriarvoisuus. Jyväskylä: University of Jyväskylä
- Sandberg, O. (2015). Hallittu syrjäytyminen Miten syrjäytymisestä muodostui lähes jokaiseen meistä ulottuva riski? Tampereen yliopisto. Saatavilla: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/96542/978-951-449677-6.pdf?sequence=1>
- Sevänen, S. (2019). Syrjäytyminen vaatii varhaista puuttumista. Saatavilla: <https://dialogi.diak.fi/2019/03/21/syrjaytyminen-vaatii-varhaista-puuttumista/>
- THL. (2021). Nuorten syrjäytymisen ehkäisy. Saatavilla: <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/hyvinvointi-ja-terveys/nuorten-syrjaytyminen-ehkaisy#huono-osaisuus>
- THL. (2015). Huono-osaisuus kasautuu syrjäytymisvaarassa oleville nuorille. Saatavilla: <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/suomalaisten-hyvinvointi-ja-palvelut-hypa/tuloksia/huono-osaisuus-kasautuu-syrjaytymisvaarassa-oleville-nuorille>
- Thompson, R. (2011). Individualisation and social exclusion: the case of young people not in education, employment or training. *Oxford Review of Education*, 37:6, (s. 785–802)
- Toiviainen, S. (2019). Suhteisia elämänpolkuja – Yksilöiden elämönhallintaa? Nuorisotutkimusverkosto: Helsinki
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2019). Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Saatavilla: https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf
- Ursin, J., Rautopuro, J. & Välimaa, J. (2011). Opiskelijoiden syrjäytymisriski korkeakoulupo liittisessa keskustelussa. Teoksessa M. Mäkinen, V. Korhonen, J. Annala, P. Kalli, P. Svärd & V-M. Värri (toim.), *Korkeajännityksiä - Kohti osallisuutta luovaa korkeakoulutusta* (s. 19–35)
- Vauhkonen, T., Kallio, J. & Erola, J. (2017) Sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuus Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 82:5.
- Vilppola, T. (2007). Reaalipedagogiikka perusopetuksen ja erityisopetuksen mahdollisuutena. Teoksessa: P. Koivula (toim.) *Selviytymisen polkuja: Opetusjärjestelyt oppilaan tukena*. Opetushallitus. Vammala.
- Walls, G. (1990). Sosiaaliset ongelmat, sosiaalityö, tieto. Teoksessa: M. Törrönen & M. Sepänen (toim.) (2013). *Sosiaalityön tiedonmuodostus. Kunskapsutveckling i socialt arbete*. Helsinki: Helsingin yliopisto

Liite 1

Lista aineistosta.

Allianssi. (2021) Puolueiden ratkaisuehdotukset nuorten syrjäytymiseen. [viitattu 13.4.2021]

Saatavilla: <https://www.alli.fi/puolueiden-ratkaisuehdotukset-nuorten-syrjaytymiseen>

Brunila, K. & Mäkelä, K. (2021). Nuoret aikuiset ja tukijärjestelmien terapeuttinen valta. Teoksessa Brunila, K., Harni, E., Saari, A. & Ylöstalo, H. (toim.). *Terapeuttinen valta – Onnellisuuden ja hyvinvoinnin jännitteitä 2000-luvun Suomessa*. Tampere: Vastapaino

Brunila, K., Harni, E., Saari, A. & Ylöstalo, H. (2021). Terapeuttisen vallan jännitteet. Teoksessa Brunila, K., Harni, E., Saari, A. & Ylöstalo, H. (toim.). *Terapeuttinen valta – Onnellisuuden ja hyvinvoinnin jännitteitä 2000-luvun Suomessa*. Tampere: Vastapaino

Brunila, K., Mertanen, K., Ikävalko, E., Kurki, T., Honkasilta, J., Lanas, M., Leiviskä, A., Masoud, A., Mäkelä, K. & Fernström, P. (2019) Nuoret ja tukijärjestelmät haavoittuvuuden eetoksessa. Saatavilla: https://www.researchgate.net/publication/330848876_NUORET_JA_TUKIJARJESTELMAT_HAAVOITTUVUUDEN_EETOKSESSA

Brunila, K. & Mertanen, K. (2017). Nuorisotakuu ajaa projektimarkkinoille. Saatavilla: https://www.researchgate.net/publication/319351394_Nuorisotakuu_ajaa_projektimarkkinoille

Erkkilä, P. (2020). Oppivelvollisuuden laajentaminen. Haettu: 11.11.2020. Saatavilla: https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kotimainen_oi-keus/LATI/Sivut/oppivelvollisuuden-laajentaminen.aspx

Fejes, A. (2010). Discourses on employability: Constructing the responsible citizen. *Studies in Continuing Education* 32(2), (s. 89–102.)

Helne, T. (2002). Syrjäytymisen Yhteiskunta. Saarijärvi: Gummerus kirjapaino Oy

Isola, A-M., Kaartinen, H., Leemann, L., Lääperi, R., Schneider, T., Valtari, S. & Keto-Tokoi, A. (2017). Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

- Julkunen, R. (2013). Aktivointipolitiikka hyvinvointivaltion paradigman muutoksena. Teoksessa: V. Karjalainen & E. Keskitalo (toim.) *Kaikki työuralle! Työttömien aktivointipolitiikkaa Suomessa*. Tampere: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos
- Keski-Petäjä, M. & Witting, M. (2016). Vanhempien koulutus vaikuttaa lapsen valintoihin. Haettu: <https://www.tilastokeskus.fi/tietotrendit/artikkelit/2016/vanhempien-koulutus-vaikuttaa-lasten-valintoihin/>
- Komonen, K. (2001). Koulutus yhteiskunnan marginaalissa? Ammatillisen koulutuksen keskeyttäneiden nuorten yhteiskunnallinen osallisuus. Joensuu: Joensuun Yliopisto
- Kotiranta, T. (2008). Aktivoinnin paradoksit. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto
- Kuronen, I. (2011). ”Mun kompassin neula vaan pyörii” Keskeyttämiskokemuksia ammatillisesta koulutuksesta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino
- Kylmäkoski, M. (2012). Nomadinen pätkätyö nuoruuden elämänpoliittisena valintana. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. Saatavilla: <https://core.ac.uk/download/pdf/39982013.pdf>
- Linnakangas, R. & Suikkanen, A. (2004). Varhainen puuttuminen Mahdollisuus nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74401/Selv200407.pdf?sequence>
- Luhtasela, L. (2009). Osallisuuden rakentuminen kuntouttavassa työtoiminnassa. Saatavilla: <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=e7fa5820-ad67-4a88-9e11-1ee31427325c>
- Mertanen, K. (2020). Not A Single One Left Behind – Governing the ‘youth problem’ in youth policies and youth policy implementations. Helsinki
- Mertanen, K., Pashby, K. & Brunila, K. (2020). Governing of young people ‘at risk’ with the alliance of employability and precariousness in the EU youth policy steering. *Policy Futures in Education*, 18(2), s. 240–260
- Mertanen, K. (2017). Poliittiset diskurssit Ohjaamoja ohjaamassa. Teoksessa: M. Määttä (toim.) *Uutta auringon alla? Ohjaamot 2014–2017*. Jyväskylä: Kohtaamo-hanke (ESR)
- Nivala, E. & Ryyänen, S. (2019). Sosiaalipedagogiikka – Kohti inhimillisempää yhteiskuntaa. Tallinna: Gaudeamus

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2020). Oppivelvollisuuden laajentamista koskeva laki vahvistettiin, hakeutumisvelvoite voimaan jo 1.1.2021. Viitattu 5.4.2021. Saatavilla: <https://minedu.fi/-/oppivelvollisuuden-laajentamista-koskeva-laki-vahvistettiin-hakeutumisvelvoite-voimaan-jo-1.1.2021>

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2021). Kysymyksiä ja vastauksia oppivelvollisuudesta. Viitattu 5.4.2021. Saatavilla: <https://minedu.fi/kysymyksiä-ja-vastauksia-oppivelvollisuudesta>

Paananen, R., Ristikari, T., Merikukka M., Rämö, A. & Gissler, M. (2012). Lasten ja nuorten hyvinvointi Kansallinen syntymäkohortti 1987-tutkimusaineiston valossa. Raportti 52/2012. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos

Pyry, N. (2012). Nuorten osallisuus tutkimuksessa – Menetelmällisiä kysymyksiä ja vastausyrityksiä. Teoksessa: Salo, U-M. (toim.) *Nuorisotutkimus 1/2012 – Osallisuus ja osallistuminen*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura

Raivio, H. & Karjalainen, J. (2013). Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat! Teoksessa: T. Era (toim.) *Osallisuus – Oikeutta vai pakkoa?* Jyväskylä: Juvenes Print

Rytkönen, M. (2015). Laadullinen tarkastelu koulutuksen valikoituvuuteen – Kulttuurinen pääoma koulutuksen periytyvyyden mekanismina. Teoksessa: J. Saari, L. Aarnio & M. Rytkönen. *Kolme näkökulmaa koulutuksen valikoituvuuteen – Nuorten koulutusvalinnat tilastojen ja kertomusten valossa*. Helsinki: Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus

Saari, J., Eskelinen, N. & Björklund, L. (2020). Raskas perintö: Ylisukupolvinen huono-osaisuus Suomessa. Tallinna: Gaudeamus Oy.

Saikka, P. (2013). Näkökulmia työttömän työkykyyn ja työkyvyn arviointiin. Teoksessa: V. Karjalainen & E. Keskitalo (toim.) *Kaikki työuralle! Työttömien aktivointipolitiikkaa Suomessa*. Tampere: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos

Salminen, V-M. (2012). Verkostot, paikallisuus ja eriarvoisuus. Jyväskylä: University of Jyväskylä

Sandberg, O. (2015). Hallittu syrjäytyminen Miten syrjäytymisestä muodostui lähes jokaiseen meistä ulottuva riski? Tampereen yliopisto. Saatavilla: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/96542/978-951-449677-6.pdf?sequence=1>

Sevänen, S. (2019). Syrjäytyminen vaatii varhaista puuttumista. Saatavilla: <https://dialogi.diak.fi/2019/03/21/syrjaytyminen-vaatii-varhaista-puuttumista/>

Thompson, R. (2011). Individualisation and social exclusion: the case of young people not in education, employment or training. *Oxford Review of Education*, 37:6, (s. 785–802)

Toiviainen, S. (2019). Suhteisia elämänpolkuja – Yksilöiden elämänhallintaa? Nuorisotutkimusverkosto: Helsinki

Ursin, J., Rautopuro, J. & Välimaa, J. (2011). Opiskelijoiden syrjäytymisriski korkeakoulupoliittisessa keskustelussa. Teoksessa M. Mäkinen, V. Korhonen, J. Annala, P. Kalli, P. Svärd & V-M. Värri (toim.), *Korkeajännityksiä - Kohti osallisuutta luovaa korkeakoulutusta* (s. 19–35)

Vauhkonen, T., Kallio, J. & Erola, J. (2017) Sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuus Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 82:5.